

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Salapoliisimenetelmän avulla lasten osallisuutta lisäämässä ja kehittämässä tehostetussa perhetyössä

Keränen, Anne-Mari

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Salapoliisimenetelmän avulla lasten osallisuutta lisää- mässä ja kehittämässä tehostetussa perhetyössä

Anne-Mari Keränen
Sosionomi YAMK, Sosiaalialan käy-
töntöjen asiakaslähtöinen kehittämi-
nen
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2018

Anne-Mari Keränen

Salapoliisimenetelmän avulla lasten osallisuutta lisäämässä ja kehittämässä tehostetussa perhetyössä

Vuosi 2018 Sivumäärä 57

Työnantajani Vantaan Lastensuojelun tukiyksikkö toivoi opinnäytetyötä lasten osallisuudesta tehostetussa perhetyössä. Sieltä tuli myös ehdotus Pesäpuu ry:n kehittämän Salapoliisi menetelmän käytöstä lasten osallisuuden lisäämiseksi ja tutkimiseksi. Lastensuojelun tukiyksikkö tuottaa erilaisia avohuollon tukitoimia lastensuojelun asiakasperheille ja tehostettu perhetyö on yksi näistä tukitoimista.

Työni tavoitteena on pilotoida Salapoliisimenetelmää ja arvioida sitä. Salapoliisimenetelmä on kehitetty sijaishuoltoon, mutta sitä voidaan muokata ja käyttää myös avohuollossa. Ensin menetelmää piti muokata tehostettuun perhetyöhön sopivaksi, jotta sitä voitiin käyttää. Tarkasti sanottuna kehittämistehtäväni olivat; muokata menetelmää avohuoltoon ja tehostettuun perhetyöhön sopivaksi lapsiryhmän käyttöön, pilotoida menetelmää lapsiryhmän kanssa ja arvioida muokattua menetelmää.

Teoreettinen viitekehys muodostuu tehostetusta perhetyöstä, lasten osallisuudesta ja salapoliisimenetelmästä. Työni on tutkimuksellinen kehittämishanke, joka sijoittuu aikavälille syyskausi 2016-kevätkausi 2018. Menetelmänä käytettiin yhteistutkimista. Yhteistutkiminen on väljä menetelmä ja toimintatapa, jossa asiakkaan kanssa asetutaan tasavertaiseen asemaan pohtimaan teemoja, johon molemmilla on yhteinen intressi. Ryhmässä käyty keskustelut nauhoitettiin ja aineisto käsiteltiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Salapoliisi menetelmän muokkaamisesta syntyi ohjelmarungot kahdelle ryhmäpäivälle. Ryhmää pidettiin kahtena päivänä kuusi tuntia kerrallaan. Ryhmään osallistuivat lapset olivat 7-9 vuotiaita joko nykyisiä tai entisiä perhetyön asiakkaita. Lasten kanssa tutkittiin erilaisia teemoja kuten perhetyön sisältöä, perhetyön menetelmiä, hyvää perhetyöntekijää ja toiveita ja unelmia. Lapset myös arvioivat pidettyä ryhmää. Ryhmän ohjaajat pitivät molempina päivinä loppukeskustelun, joka toimii arvionnin aineistona.

Muokattu menetelmä nähtiin toimivana kokonaisuutena ja hyvänä runkona päiville. Sitä käytettiin joustavasti ja lapsia kuunnellen. Menetelmä toimi kuten piti ja tuotti lasten kertomana arvokasta tietoa perhetyön käytännöistä. Jatkossa näillä tiedoilla kehitetään perhetyön käytäntöjä lapsiystävällisemmiksi. Kehitettäviä asioita oli kolme. Lasten kanssa tehtäviä tehtäviä voisi pitää rasti muotoisesti jolloin lapset vaihtaisivat rastilta toiselle. Tämä voi parantaa lasten keskittymistä. Käsinukke Mäyrän roolia toiminnassa tulisi vahvistaa. Lisäksi erityistä huomiota tulee kiinnittämään siihen, että asioista puhutaan lasten ymmärtämällä tavalla.

Salapoliisimenetelmää kannattaa käyttää jatkossakin lasten osallisuuden vahvistamiseksi. Tällöin ryhmän kannattaa kokoontua pidemmällä ajanjaksolla ja useammin. Menetelmää voisi hyödyntää myös kiinteänä osana perhetyötä, niin että se kuuluisi kaikille asiakaslapsille. Menetelmää voidaan myös hyödyntää yksilötyössä.

Asiasanat: Tehostettu perhetyö, lasten osallisuus, Salapoliisimenetelmä, lastensuojelu

Anne-Mari Keränen

Adding and developing child participation in family work using the detective method

Year	2018	Pages	57
------	------	-------	----

My employer the Child protection Support Unit of Vantaa requested for a Master's thesis on child participation in family work. They also suggested the use of the Detective method by the Pesäpuu association children's participation to be increased and investigated. The Child Protection Support Unit provides a variety of support services for child protection clients and their families, and family work is one of these support services.

The aim of the thesis is to pilot the Detective Method and evaluate it. The detective method has been developed for foster care, but can be adjusted and used in other areas of child protection services. First, the method had to be adapted to the family work so that it could be used. Specifically, my development tasks were; adjust the method for family work to fit the use of the children's group, pilot the method with the children's group, and evaluate the customized method.

The theoretical part of the thesis discusses the concepts of family work, the Detective method and child participation. The thesis is a development project, which combines development and research. The project has been made during the fall of 2016 and spring of 2018. The used method was joint research. Joint research is a loose method and way of working, where an equal footing is taken with a customer to think of themes that both have a common interest in. Discussions in the group were recorded and the material was processed through a material-based content analysis.

By adjusting the detective method, the program frames were created for two group days. The group was held on two days for six hours at a time. The children attending the group were between 7 and 9 years of age, either current or former family work clients. Different themes were studied with children, such as family work, family work methods, good family workers, and wishes and dreams. Children also evaluate the detective group. The supervisors in the group held a final discussion on both days, which served as an evaluation material.

The adjust method was seen as a functional whole and a good base for the days. It was used flexibly and children were listened. The method worked as it was supposed to, and children produced valuable information about family work practices. In the future, this information will develop family work practices into a more child friendly direction. There were three things to develop. Functions with children could be developed into action points, where children move from point to point. This can improve the concentration of children. The role of Mäyrä the puppet should be strengthened. Special attention must be paid to the fact that things are spoken in a way that children understand.

It is worthwhile using the detective method in the future to strengthen children's participation. In this case, the group should congregate over a longer period and more often. The method could also be utilized as an integral part of family work so that it would belong to all the clients. The method can also be utilized in individual work.

Keywords: Family work, childrens participation, detective method, child protection

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Lasten osallisuus	8
2.1	Osallisuus käsitteenä ja osallisuuden jäsennyksiä.....	8
2.2	YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja kansallinen lainsäädäntö osallisuudesta	9
2.3	Osallisuuden merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen.....	10
2.4	Lasten osallisuuden haasteet ja edellytykset	11
3	Tehostettu perhetyö.....	12
3.1	Ohjaava lainsäädäntö.....	12
3.2	Vantaan tehostettu perhetyö	13
3.3	Lapset tehostetun perhetyön asiakkaina.....	14
4	Salapoliisimenetelmä.....	16
4.1	Menetelmän asemointia sosiaalityön kentällä	16
4.2	Salapoliisimenetelmän esittely	17
5	Kehittämistehtävät ja toteutus.....	19
5.1	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja metodologiset kysymykset.....	19
5.2	Kehittämistehtävät	21
5.3	Yhteistutkiminen	21
5.4	Aineistonkeruu ja aineistolähtöinen analyysi	23
5.5	Eettiset kysymykset.....	24
5.6	Tutkimuksellisen kehittämishankkeen prosessi	25
6	Menetelmän muokkaaminen	26
6.1	Menetelmän muokkaamisen prosessi	27
6.2	Ryhmäpäivien suunnitelmat	28
7	Pilotointi.....	33
7.1	Osallistujat, tilat ja työntekijä resurssi.....	33
7.2	Hankinnat.....	34
7.3	Valokuvia ryhmäpäivistä	35
7.4	Lasten ryhmässä tuottama tieto perhetyöstä	38
7.4.1	Asioita, joissa perhetyö voi auttaa.....	38
7.4.2	Perhetyön sisällöstä.....	39
7.4.3	Perhetyöntekijöiden työvälineet	40
7.4.4	Perhetyön neuvotteluista	40
7.5	Lasten ryhmässä tuottama tieto perhetyöntekijöistä	41
8	Arviointi.....	42
8.1	Ennakovalmistelut ja suunnittelutyö	43
8.2	Työntekijäresurssista ja ohjaajaryhmän toimivuudesta.....	43
8.3	Käytännöistä ja sisällöstä	44

8.4	Kehitettävät asiat	45
8.5	Lasten palaute ryhmästä.....	46
9	Pohdinta	47
9.1	Luotettavuus	47
9.2	Tutkimuksellisen kehittämishankkeen tarkastelua.....	48
9.3	Kehittämiskohteet ja jatkokehitys ideat.....	51
	Lähteet	53
	Kuviot..	55
	Liitteet.....	56

1 Johdanto

Julkisessa keskustelussa on ollut paljon esillä lasten ja nuorten osallisuus lastensuojelun palveluissa. On herätty siihen, että palvelut ovat usein hyvin aikuiskeskeisiä. Toisaalta tämä on perusteltua, koska aikuiset ovat ne joihin vaikuttamalla saadaan muutoksia perheiden ja lasten arjessa tapahtumaan. Kuitenkin on tärkeää muistaa, että lapsen on tärkeää tulla omassa asiassaan kuulluksi ja ymmärtää lastensuojelun työntekijöiden yrittävän parantaa juuri hänen tilannettaan. Lapsella on myös näkökulma esimerkiksi siihen, millainen kotitilanne on tai miten lapsi asiat kokee ja se voi poiketa perheen aikuisten ja ammattilaisten näkemyksistä.

Myös työpaikallani Vantaan lastensuojelun tukiyksikössä lasten osallisuuteen perhetyön prosesseissa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota ja lasten osallisuus itseisarvona nähdään. Opinnäytetyön tilaus lasten osallisuudesta tehostetussa perhetyössä tuli työnantajaltani. Organisaatiostani nousi tarve tutkia ja lisätä lasten osallisuutta ja mikä olisikaan parempi tapa kuin tutkia teemaa yhdessä lasten kanssa! Opinnäytetyöni tarkoituksena on hyödyntää soveltuvin osin ja muokata Pesäpuu Ry:n kehittämää Salapoliisimenetelmää lastensuojelun avo- huoltoon ja perhetyöhön sopivaksi, tämän jälkeen pilotoida sitä yhdessä lapsiryhmän kanssa ja lopuksi arvioida muokattua menetelmää. Hirsjärven ja Sajavaaran (2008, 77-78) mukaan hyvä tutkimusaihe on ajankohtainen, kiinnostava ja tuo uuden menetelmän ja näkökulman oman työntarkasteluun. Opinnäytetyössäni nämä kaikki elementit kohtaavat.

Pesäpuu Ry:ssä on kehitetty salapoliisi menetelmä, jossa lapset otetaan mukaan kehittämistyöhön. Lasten kanssa tutkitaan yhdessä lastensuojelua, osallisuutta ja turvallista arkea. Johdattavana salapoliisina tutkimuksissa toimii käsinukke Mäyrä, jolla on monia kysymyksiä lastensuojeluun ja hyvään elämään liittyen. Lapset eivät suoraan tarkastele omia kokemuksiaan, vaan hyödyntävät niitä auttaessaan Mäyrää tutkimaan eri teemoja. Tapaamiset voivat olla ryhmämuotoisia tai päivän kestäviä työpajoja. Tapaamisissa teemoja käsitellään lapsille sopivien menetelmin, kuten leikin ja toiminnallisten tuokioiden avulla. Menetelmän käytön tärkein tavoite on tuottaa lapsille iloa ja onnistumisen kokemuksia. (Paaso & Vario 2016a, 13.)

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämishanke. Raporttini alkuosassa kuvaan teoreettisen viitekehýkseni. Kehittämistyön viitekehýs rakentuu asiasanoista lasten osallisuus, lastensuojelun tehostettu perhetyö ja Pesäpuu Ry:n salapoliisi menetelmä. Seuraavaksi esittelen kehittämishankkeeni kehittämistehtävät, tutkimuksellisen kehittämishankkeen metodologisia kysymyksiä, yhteistutkimisesta menetelmänä, aineistoon liittyviä teemoja, eettisyyttä ja avaan kehittämissprosessin. Työn loppuosassa raportoin kehittämistehtävistäni ja ne muodostavat luvut menetelmän muokkaamisesta, pilotoinnista ja arvioinnista.

Opinnäytetyö lasten osallisuudesta, sen tarkastelusta ja kehittämisestä on ollut mielenkiintoinen ja opettavainen prosessi ammatillisesti. Toivon, että jatkossakin Salapoliisiryhmää käytettäisiin ja muutkin ammattilaiset pääsisivät sukeltamaan lapsen maailmaan ja kuulemaan lapsia uudella tavalla!

2 Lasten osallisuus

Sosiaalialalla lapsen osallisuuteen liittyvä puhe on lisääntynyt ja monissa organisaatioissa on ymmärretty lasten osallisuuden lisäämisen tärkeys (Nivala 2010,18). Lasten ja nuorten oikeus ilmaista mielipiteitään ja heidän kuuleminen sekä osallisuuden vahvistaminen nähdään nykyään keskeiseksi lastensuojelutyön tavoitteeksi mutta käytännön työssä alan hyväksymän lapsilähtöisyydenperiaatteen mukainen työskentely ei aina toteudu. (Timonen & Kallio 2010,6.) Seuraavissa luvuissa tarkastelen lasten osallisuutta erilaisten näkökulmien kautta.

2.1 Osallisuus käsitteenä ja osallisuuden jäsenyyksiä

Osallisuus käsitteenä on hyvin laaja-alainen ja monimerkityksellinen, mutta käsitettä käytetään paljon lasten erilaisista mahdollisuuksista osallistua eri toimintaympäristöissään (Nivala 2010,19). Oranen (2008,9) näkee osallisuuden olevan laajasti ymmärrettyä yhteisöön liittymistä, kuulumista ja yhteisöön vaikuttamista. Osallisuus rakentuu ihmisten ja yhteisön vuorovaikutuksessa joka edellyttää yhteisöltä kaikkien jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista osallistumista. Cossar, Brandon ja Jordan (2014,103) näkevät myös lapsen näkemisen osallisena tarkoittavan sitä, että hänet nähdään myös sosiaalisena toimijana, joka on autonominen, ja aktiivinen toimija rakentaessaan omaa elämäänsä.

Lasten osallisuus toteutuu, kun heitä kuullaan ja heidän sanomallaan on merkitystä. Tärkeää on, että lapsi tulee kuulluksi ja hänelle syntyy kokemus kuulluksi tulemisesta. Osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemus syntyy aikuisen kunnioittaessa lasta ja lapsen tuntiessa aikuisen arvostavan hänen ajatuksiaan ja mielipiteitään. (Nivala 2010,19.)

Tutkijat ovat tehneet jäsenyyksiä, kuinka lasten osallisuutta voidaan tarkastella. Laajasti tunnettuja osallisuuden malleja ovat tehneet ainakin Thomas (2001) ja Francis ja Lorenzo (2002).

Osallisuutta on totuttu tarkastelemaan erilaisten porras- ja tikapuumallien avulla. Näitä yhdistää ajatus siitä, että yksilön mahdollisuudet vaikuttaa ovat vähäiset alemmilla portailta ja mitä ylemmäs hän portaisissa nousee, sitä enemmän hänellä on valtaa vaikuttaa. Näihin malleihin liittyy oletus siitä, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa vallan kanssa. Malleilla tarkastellaan usein lasten suhdetta aikuisiin ja aikuisten käyttämään valtaan. (Oranen 2008, 9.) Hakalehto (2016, 48) muistuttaa lapsen oikeuden olla osallistumatta olevan myös osallisuutta.

Francis ja Lorenzo (2002, 160-164) erottivat tutkimuksissaan 7 erilaista tapaa suhtautua lasten osallisuuteen ja aikuisten rooliin. Tavat ovat romanttinen, asianajo, tarveperustainen, oppimiskeskeinen, oikeuksia korostava, instituutionaalinen sekä vastavuoroinen lähestymistapa. Thomas (2001, 176) on jäsentänyt osallisuuden ulottuvuudet kuuteen mahdollisuuteen jotka ovat mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin.

Laajasti tunnetun mallin on luonut myös Harry Shier (2001, 111). Hänen mallissaan lasten osallisuudesta lasten osallisuus jaetaan viiteen tasoon tai luokkaan. Ne ovat:

1. Lapsia kuunnellaan
2. Lapsia tuetaan mielipiteen ilmaisemisessa
3. Lasten näkemykset huomioidaan
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin
5. Lapsen kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta

Lapsen oikeuksien sopimuksen (60/1991) näkökulmasta Shierin mallin taso kolme asettaa minimivaatimuksen lasten osallisuudelle.

2.2 YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja kansallinen lainsäädäntö osallisuudesta

Lapsen osallisuus ja kuuleminen perustuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja sen 12 artiklaan. Artikla 12 määrittelee lasten oikeuden ilmaista mielipiteensä kaikissa lasta koskevissa asioissa ja lapsen mielipiteet on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi tämän toteutumiseksi lapselle on annettava erityinen mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa hallinnollisissa tai oikeudellisissa asioissa joko suoraan, edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön tapojen mukaisesti. (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991.) Lapsen oikeuksien sopimus on sopimusvaltioita velvoittava ja se on laajasti hyväksytyin ihmisoikeussopimus (Pukkio 2015). Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta osallisuudessa on kyse lapsien ja julkisen vallan yhteisöjen välisistä suhteista ja erityisesti lasten mahdollisuudesta vaikuttaa näiden toimintaan (Oranen 2008, 9.)

Lisäksi lasten oikeuksista määrätään perustuslaissa 6§, kuntalaissa 27§, nuorisolaissa 8§, perusopetuslaissa 47 a §, varhaiskasvatuslaissa 7 b §, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 10§, sosiaalihuoltolaissa 32§ sekä lastensuojelulaissa 5§ (Pukkio 2015). Osallisuus on ihmisoikeus ja arvo sinänsä ilman että sen etuja tulee erikseen perustella (Oranen 2008,15)

Lastensuojelulaissa (205, 417/2007) määritellään, että 12.v täyttäneelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa. Lisäksi pykälä 21§ määrittää, että 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää erikseen puhevaltaa huoltajansa ohella. Lapsen oikeuksien sopimus lähtee siitä, että kaikilla lapsilla on kyky ja oikeus ilmaista mielipiteensä iästä riippumatta ja se tulisi ottaa huomioon iän ja kehitystason mukaisesti (Yleiskommentti nro 12, 2009:8) Lastensuojelulain asettama ikäraja 12. vuotta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kannalta ongelmallinen.

Lastensuojelulaissa on pykälä, joka määrittää, että lasten ja nuorten mielipiteet tulisi ottaa huomioon uudistusten suunnittelun vaiheessa ja työkäytäntöjä kehittäessä. Oranen (2008, 8) näkee, ettei pykälällä ole ollut juuri käytännön merkitystä koska lapsia on harvoin näihin osallistettu. Lasten tarpeet on määrittäneet useimmiten ammattilaiset.

2.3 Osallisuuden merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen

Osallisuuden varhaisin kokemus syntyy jo vauvana, kun vauva huomaa häntä hoitavan ihmisen vastaavan hänen viesteihinsä tavalla joka ilmaisee vauvan tulleen kuulluksi. Pienikin vauva vuorovaikuttaa hoitajiensa kanssa ja on aktiivinen osallistuja. Vuorovaikutus ja vuorovaikutusleikit rakentavat pohjaa psyykkiselle hyvinvoinnille. Kehittyvälle vauvalle tai lapselle on tärkeää saada vuorovaikuttaa vuoropuhelun hengessä aikuisten kanssa, jolloin lapsi vahvistuu omassa toimijuudessaan. Aikuisten tulisi tarjota lapselle mahdollisimman paljon tilaisuuksia tulla aidosti kuulluksi, jotta lapsen tunne omasta osallisuudestaan vahvistuu. Näin lapsi oppii myös tuntemaan omaa sisäistä todellisuuttaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Erilaiset osallisuuden kokemukset muodostavat lapsen käsitystä itsestään ja luovat identiteettiä ja käsitystä itsestään toimijana. (Mäkelä 2011, 15-18.)

Myös Oranen (2008, 7) kirjoittaa lapsen osallisuuden asioiden käsittelyssä ja itselle merkittävässä yhteisössä rakentavan identiteettiä. Osallisuus on kehityksen perusedellytys, silloin opitaan olemaan ja elämään yhdessä. Mäkelä (2011, 14) näkee vastaavasti osattomuuden omaan elämään olevan psyykkisen pahoinvoinnin ja sairastamisen peruskokemus.

Osallisuus omassa asiassa voi olla heikkoimmassa asemassa olevien lapsille suojaava tekijä, koska se voi tukea luottamuksen kehittymistä, itsetuntoa ja vahvistaa lapsen käsitystä omasta toimijuudestaan. (Cossar, Brandon ja Jordan 2014, 104)

2.4 Lasten osallisuuden haasteet ja edellytykset

Hakalehto (2016, 54) huomauttaa Suomen saaneen useita huomautuksia YK:n lapsen oikeuksien komitealta siitä, ettei lapsen etua arvioida riittävästi eikä lapsen osallisuus viranomais-toiminnassa toteudu sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Sosiaalialalla lapsen osallisuuteen liittyvä puhe on lisääntynyt ja monissa organisaatioissa on ymmärretty lasten osallisuuden lisäämisen tärkeys (Nivala 2010, 18). Lasten ja nuorten oikeus ilmaista mielipiteitään ja heidän kuuleminen sekä osallisuuden vahvistaminen nähdään nykyään keskeiseksi lastensuojelutyön tavoitteeksi mutta käytännön työssä alan hyväksymän lapsilähtöisyydenperiaatteen mukainen työskentely ei aina toteudu. (Timonen & Kallio 2010, 6.)

Käytännön työssä lasten osallistamisen arvo ja velvoite nähdään, mutta se ei aina kaikilta osin toteudu. Siihen on olemassa monia syitä. Cossarin, Brandonin ja Jordanin (2014, 103) mukaan kolmiossa jossa on osallisena sosiaalityö, vanhemmat ja lapsi, lapsi luultavasti jää asetelmaan jossa hänellä on vähiten valtaa. Joskus työntekijä tulee niin uppoutuneeksi aikuisten asioihin ja ongelmiin, että lapsi saa vähemmän huomiota. Lastensuojelutyöhön liittyy vahvasti monimutkainen tuen, yhteistyön ja lapsen suojelemisen jännite. On esitetty myös että lapsen osallistaminen lastensuojelu prosessiin voi olla lapselle haitallista esimerkiksi altistamalla hänet vihamieliselle puheelle ja käytökselle. (Cossar, Brandon, Jordan 2014, 103-104) On myös pelätty lasten osallistamisen tarkoittavan lasten liiallista vastuuttamistaan tai lasten mielipiteen kysymisen asettavan heidät vaikeaan asemaan muutenkin vaikeissa lastensuojelutilanteissa. (Timonen-Kallio 2010, 6; Aula 2011, 35.)

Aula (2011, 35) näkee lasten osallistamisen esteenä olevan aikuisten kiire ja vuorovaikutus taitojen puute. Työntekijöiden tulisi perehtyä lapsille ominaisiin tapoihin toimia ja ilmaista itseään, esimerkiksi kuva voi kertoa lapsen kokemusmaailmasta paljon. Hänen mukaansa voi olla myös niin, että aikuiset kuvittelevat tietävänsä asiat paremmin kuin lapset. Tulisi pitää mielessä, että lasten kokemus arjestaan on aina ainutlaatuinen ja yksilökohtainen.

Lapsen mielipide tulee kuulla ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitysaste. Pulma syntyy jos lapsen näkökulma ja mielipide eroaa työntekijän näkemyksestä lapsen etua arvioitaessa. Tällöin on riskinä, että lapsen eriävää mielipidettä käytetään perusteluna siihen, ettei lapsi ole riittävän pätevä arviomaan omaa etuaan. Lasta voidaan kuulla, mutta se minkälainen painoarvo lapsen sanomalle ja osallisuudelle annetaan riippuu työntekijöiden arvioista ja käytännöistä. (Cossar, Brandon ja Jordan 2014, 104.)

Lasten vanhemmat ovat myös merkittävässä roolissa lasten osallisuudessa. Vanhemmat toimivat portinvartijoina, joko hyväksyen lasten kanssa työskentelyn tai estäen tai vaikeuttaen

sitä. Lisäksi vanhemmilla, perheillä ja isosisaruksilla on vaikutusta siihen millaista informaatiota lapsi saa joka vaikuttaa hänen tietoihinsa ja asenteisiinsa. Ilman luottamussuhdetta työntekijöiden lapsille antama infoemaatio jää toissijaiseksi. (Cossar, Brandon & Jordan 2014, 105.)

Cossarin ja kumppaneiden (2014, 106) tutkimuksessa tärkeimmäksi tekijäksi sille, että lapset voivat osallistua merkityksellisellä tavalla, oli luottamussuhde lapsen ja työntekijän välillä. Suhde mahdollisti lasten äänen, heidän ajatusten ja tunteiden kuulemisen. Tutkimuksessa lapset halusivat työntekijän, joka kuuntelee lasta ennen kuin päätyy näkemykseen tai tarjoaa neuvoja. Nuoremmat lapset kuvailivat positiivista suhdetta työntekijään sanoilla ”kind ja ”really nice”. Isommat lapset sanoittivat luottamuksen, yhteistyön ja rehellisyyden merkitystä yhteistyösuhteessa. Lapset jotka eivät olleet saavuttaneet luottamussuhdetta työntekijään kuvailivat tapaamisten olevan vain jatkuvaa kyselyä, jossa heidän tuli olla tarkkoina mitä sanovat työntekijöille. Usemapi lapsi oli kokenut, että hänen sanomaansa oli vääristelty tai tulkittu väärin. Luottamuksen syntymisen taustalla oli tutustuminen, riittävät tapaamiset suhteen syntymiselle ja tapaamisten ei tutkiva luonne. Tapaamisten ei tutkivalla luonteella tarkoitettiin lapsen näkemistä tiedontuottajana, jolle esitetään jonkin kysymyspatteriston mukaisia kysymyksiä. Lasten merkityksellinen osallisuus vaatii työntekijöiltä tietoa lasten oikeuksista, lasten kehityksestä ja kykyä vuorovaikuttaa lasten kanssa.

3 Tehostettu perhetyö

Erilaisia perhetyön muotoja ja käsitteitä on maassamme paljon, kuten perhetukityötä, avotyötä, ohjaavaa perhetyötä. Perhetyötä tehdään monenlaisilla koulutuksilla ja kuntien käytännöt ovat kirjavina. (Berg ym. 2000,10) Laajasti katsottuna perhetyöksi voidaan laskea kaikkisellainen työ jossa ollaan perheiden kanssa tekemisissä riippumatta kuka toiminnan järjestää. (Vilen, Seppänen, Tapio, Toivanen 2010, 24)

Järvisen ja kumppaneiden (2007, 10) mukaan perhetyön eri käytäntöjä yhdistää kuitenkin ainakin se että työ on tavoitteellista työskentelyä asiakkaiden tilanteiden parantamiseksi. Lisäksi työ on kontekstisidonnaista, joka tarkoittaa sitä, että työn muoto voi vaihdella sen mukaan, missä, millaisessa tilanteessa, ja millaisin tavoittein sitä tehdään. Kontekstista riippumatta sillä pyritään kuitenkin aina perheen voimaantumiseen ja tukemaan perhettä muutoksissa.

3.1 Ohjaava lainsäädäntö

Perhetyötä lastensuojelun tukimuotona ei määrittele suoraan mikään yksittäinen laki vaan sitä määrittää monet eri lait, asetukset, suositukset ja ohjeet. Kuntien perhetyön järjestämisen velvollisuutta ja reunaehtoja määrittää lastensuojelulaki (417/2007) ja sosiaalihuoltolaki

(1301/2014). Iso määrä muita lakeja sisältää muita noudatettavia asioita, kuten hallintolaki tai laki asiakkaan asemasta ja oikeudesta.

Suomen lastensuojelutyö on painottunut vahvasti avohuoltoon. Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa kunnat järjestämään asukkailleen tarpeen niin vaatiessa avohuollon tukitoimia. Tukitoimien tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten myönteistä kehitystä ja tukea ja vahvistaa vanhempien tai huoltajien vanhemmuutta ja kykyä toimia vanhempana. Vanhemmat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsestaan mutta ovat oikeutettuja saamaan tukea niin tarvittaessa. Viranomaiset ovat veloitettuja tukemaan parhaan kykynsä mukaan vanhempien hoito- ja kasvatustehtävään ja tarjoamaan perheille tukea riittävän varhain, koska lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

3.2 Vantaan tehostettu perhetyö

Tehostettu perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi johon asiakkaat ohjautuvat lastensuojelun sosiaalityöntekijän hakemuksella. Perhetyön työskentely perustuu perheen, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän yhdessä tekemään suunnitelmaan, jossa määritellään työskentelylle tavoitteet ja alustava kesto. Perhetyön tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhdessä määräajoin ja tehdään jatkosuunnitelmia työskentelystä tai sen lopettamista. (Tehostetun perhetyön esite.)

Perhetyön tarpeen taustalla on lastensuojelullista huolta aiheuttavat tekijät perheessä. Näitä voivat olla esimerkiksi vanhemman uupumus, elämänhallinnan ongelmat, mielenterveys- tai päihdeongelma, perheväkivalta, parisuhdeongelmat, kriisi perheessä tai päivittäisen arkielämän haasteet perheessä kuten rajojen asettamisen vaikeus, päivärytmi tai yhdessä oleminen. (Tehostetun perhetyön esite.)

Tehostettua perhetyötä tehdään pääasiallisesti perheiden kotona. Jotta työskentely olisi mahdollista, perheiltä edellytetään sitoutumista ja motivaatiota työskentelyyn. Työskentelyssä käytetään toiminnallisia menetelmiä keskustelujen lisäksi. Perhetyöntekijät tekevät yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa yhteistyötä muiden perheen läheis- ja viranomaisverkostojen kanssa. Perhetyö on vapaaehtoista, luottamuksellista ja perheelle maksutonta. (Tehostetun perhetyön esite.)

Tehostetun perhetyön ydintehtävä on turvata lasten hyvinvointi ja edistää sitä. Työskentelyllä pyritään vaikuttamaan perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja dynamiikkaan ja tukemaan vanhemmuutta lapsen edun näkökulmasta. Työskentelyssä keskitytään lastensuojelullista huolta aiheuttaviin ongelmiin ja pyritään saamaan konkreettisia muutoksia perheiden arkeen. (Tehostetun perhetyön esite.)

Vilen ja kumppanit (2010, 25) kertovat kirjassaan counselling-tason perhetyöstä, jota myös Vantaalla tehtävä tehostettu perhetyö on. Sen tavoitteena on niin perheen kokonaisuuden kuin yksilöiden hyvinvoinnin kohentuminen ja perheen voimaantuminen vuorovaikutuksen kautta. Counselling sanana tarkoittaa ohjaamista, kehottamista ja erilaisten neuvojen antamista. Sanana se ei kuitenkaan kuvaa kaikkea sitä käytäntöä, jota tehostettu perhetyö pitää sisällään.

Tehostetussa perhetyössä vastataan asiakkaiden hyvin monenlaisiin tarpeisiin. Työ voi olla vanhemmuuden vahvistamista niin psyykkeen kuin käytännön tasolla, kasvatukseen liittyvissä pulmissa ohjaamista, perheen vuorovaikutuksen vahvistamista, vanhemman elämänhallinnan tukemista, kodin arkeen ja rutiineihin liittyvää ohjausta, parisuhteiden tukemista, perheiden toimintakyvyn vahvistamista muuttuvissa tilanteissa sekä verkostojen vahvistamista. (Vilen ym 2010, 26.)

Vantaan tehostetun perhetyön työntekijät työskentelevät sosiaaliohjaaja nimikkeellä ja ovat ammattikorkeakoulutettuja tai heillä on vanha opistoasteinen tutkinto. Tehostettua perhetyötä tehdään pääsääntöisesti työparityönä. Perheelle nimetään oma työntekijä pari, joka tapaa perhettä vaihtuvissa kokoonpanoissa moninaisten teemojen äärellä.

Raunio (2004, 60) korostaa, ettei sosiaalialan ammattilaisten tekemää työtä tulisi nähdä katalyyttisena prosessina, jossa työntekijä muuttaa asiakasta. Työ tulisi nähdä reflektiivisenä ja dialogisena toimintana, jolloin molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Myös Järvinen (2007, 132) ja kumppanit pitävät vuorovaikutuksen tavoitteena ja edellytyksenä olevan luottamuksellisen ja toimivan asiakassuhde. Tällöin asiakas nähdään tasavertaisena keskustelukumppanina, jolle annetaan tilaa vuorovaikutus suhteessa.

3.3 Lapset tehostetun perhetyön asiakkaina

Lapset tehostetun perhetyön asiakkaina on ollut kehittämisaikaa jo useamman vuoden ajan. Vuosille 2015 ja 2016 on lastensuojelun tukiyksikön toimintasuunnitelmaan kirjattu tavoitteeksi lasten tapaamisten lisääntyminen. Toimintasuunnitelmassa 2016 on lisäksi kirjattu lasten kanssa työskentelyyn henkilöstölle lisäkoulutusta ja lasten kanssa tehtävän työn sisältöjen kehittämistä. Lisäksi tavoitteena on asiakkaiden osallisuuden vahvistuminen jolla tarkoitetaan niin aikuisia kuin lapsia. (Tukiyksikön tavoitteet ja toimintasuunnitelma 2016.)

Tavoitteena on, että kaikkien tehostetun perhetyön asiakkaina olevien lasten kanssa päästäisiin työskentelemään, mutta vähintään tavattaisiin riippumatta lapsen iästä. Pienen vauvan kohdalla se tarkoittaa vauvan kanssa vuorovaikuttamista ja havainnointia, isompien kohdalla

juttelua, leikkimistä tai muuta toiminnallisuutta. Pyrkimyksenä on aina kuulla lasta hänen omista ajatuksistaan ja kokemuksistaan hänen elämästään ja arjestaan.

Tehostetun perhetyön sosiaalihojajaille on käytössään runsaasti erilaisia menetelmiä, lomakkeita ja pelejä toiminnallisuuteen lasten kanssa. Lapselle voi olla mukavampaa, jos kohtaamisen ja keskustelun apuna käytetään menetelmiä. Toiminnallinen lähestymistapa on lempeämpi kuin vain puheelle perustuva kohtaaminen. Toiminnallisuus ja välineet eivät saa kuitenkaan olla itseisarvo. Menetelmät tulee valita tarpeen mukaan ja niin, että ne palvelevat työskentelyn sisällöllisiä tavoitteita. Lapset ja nuoret ovat myös erilaisia, eikä kaikki menetelmät tai välineet sovi kaikille. Työntekijän tulisi rohkeasti etsiä ja kokeilla kullekin lapsi asiakkaalle sopivia tapoja luoda yhteyttä ja vuorovaikuttaa. (Ervast & Tulensalo 2006, 58-61.)

Lasten kanssa työskentely on erilaista kuin aikuisten kanssa. Lapsen kanssa työskentely tarkoittaa usein konkreettisesti lattialle istuutumista ja lapsen maailmaan sukeltamista. Lapsen ei tarvitse osata jäsentää ajatuksiaan aikuisten tavoin tai käyttää aikuisten kieltä. Puhumisen toteutuminen ei saa olla tapaamisen onnistumisen mittari. Lapsella tulee olla vapaus puhua tai olla puhumatta. Ammatilainen havainnoi myös sitä mitä lapsi tekee, ei tee tai mitä hän ilmaisee nonverbaalisesti. (Ervast & Tulensalo 2006, 61-63.)

Lasten kanssa tehtävässä työssä työntekijän on erityisen tärkeää löytää lapsesta positiivisia asioita ja löytää itsestään välittämisen tunteita lasta kohtaan. Lapsi aistii hyvin nopeasti jos työntekijä ei pidä hänestä ja pyrkii olemaan lapselle vain ystävällinen. Jos lapsi tuntuu työntekijästä haastavalta, työntekijän tulee pohtia mitä miellyttävää lapsessa on. Tällöin työntekijän ele- ja ilmekieli muuttuu lapsen näkökulmasta miellyttävämmäksi ja hyväksyvämmäksi. Lapset tekevät usein tarkkoja havaintoja aikuisten äänenpainoista, elekielestä ja kehon kielestä. (Vilen ym. 2010, 70.) Lapseen tutustuminen voi myös johtaa siihen, että kuva lapsesta muuttuu positiivisemmaksi suhteen syntymisen myötä. Lapsi voi olla lokeroitu ”hankalaksi lapseksi” tai lapsen yksilöllisyys voi jäädä diagnoosin varjoon. Tutustumalla lapsi voi näyttäytyä työntekijöille aivan toisenlaisessa valossa. On myös hyvä kysymys, miten lastensuojelutyössä voidaan arvioida kunkin lapsen yksilöllistä etua ja riskitekijöiden vaikutusta lapseen, jos lasta ei tunneta. (Ervast ja Tulensalo 2006, 62.)

Tehostetussa perhetyössä lapsia tavataan heidän kotonaan, työntekijöiden toimistolla ja moinaisissa paikoissa. Lapset tulisi huomioida toimistojen sisustuksessa ja tehdä tapaamis- ja neuvottelutiloista lapsiystävällisiä. Huoneisiin on hyvä varata lapselle omaa tekemistä kuten leluja tai piirustusvälineitä, jotta lasten ei tarvitsisi istua tapaamisissa paikoillaan. Sisustuksella ja varustuksella pystyy vaikuttamaan lapsen arvostamisen tunteeseen, kun hänet on huomioitu. Lapsi voi tuntea olevansa tervetullut, kun hänet on huomioitu. (Ervast & Tulensalo 2006, 56-57.)

4 Salapoliisimenetelmä

Ensimmäisessä luvussa asemoin laajemmin menetelmää sosiaalityön kentälle. Asiakkaiden osallistaminen on ollut kiinnostuksen kohteena sosiaalityön kentällä kolmatta vuosikymmentä. Tänä aikana on menty eteenpäin asiakkaiden kuulemisesta, dialogisuuden kautta, asiakaslähtöiseen kehittämiseen, joista kerron seuraavassa luvussa. Osallisuutta koskevassa keskustelussa on edetty aikuisten kautta isompiin lapsiin. Tämän jälkeen on ryhdytty pohtimaan miten pienten lasten osallisuutta pystyttäisiin tarkastelemaan. Salapoliisimenetelmän esittelen luvussa 4.2. Salapoliisimenetelmä on kehitetty pienten lasten osallisuuden lisäämiseksi ja tutkimiseksi.

4.1 Menetelmän asemointia sosiaalityön kentällä

Asiakkaiden osallisuuden kehittäminen on ollut koko sosiaalialan työkentän kehityssuunta 1990-luvulta alkaen. Närhi, Kokkonen ja Matthies (2014, 227-228) näkevät laman jälkeen universalismin ihanteen murenneen hyvinvointiyhteiskunnassamme ja sosiaalipalveluiden saaneen uuden suunnan kohti managerialismia ja uutta julkishallintaa (NPM). NPM korostaa taloudellista tehokkuutta, vaikuttavuutta, laadukkuutta ja asiakaslähtöisiä toimintamalleja. Asiakas halutaan nähdä aktiivisessa roolissa ja hänen nähdään voivan vaikuttaa palvelujen tuottamiseen ja sisältöön.

Paasio (2014, 11) ja Korteniemi ja Borg (2008, 11) selittävät kehitystä heränneenä kiinnostuksena näyttöön perustuviin käytäntöihin. Paasio (2014, 16,23) selittää näyttöön perustuvien käytäntöjen tarkoittavan sitä, että parasta tutkimustietoa käytetään käytännössä ja nämä yhdessä takaavat parhaan mahdollisen lopputuloksen. Käsitteellä ei tarkoiteta ainoastaan interventioiden vaikuttavuutta, vaan myös ongelmien ja ennusteen tarkastelua näytön perusteella. Lisäksi keskeistä on asiakkaan yksilöllinen tilanne ja arvot. Näyttöön perustuva käytäntö asettaa kovat odotukset ammattilaisille ja edellyttää erityisen hyvää kykyä yhdistellä erilaisia asioita.

Näyttöön perustuvan päätöksenteon mallin ydin on Paasion (2014, 28) mukaan asiakasvuorovaikutuksen, kokonaisvaltaisen tilannearvioinnin ja luotettavan tutkitun tiedon yhdistäminen. Näistä osa-alueista eniten kehitystä on tapahtunut asiakkaiden yksilöllisessä kohtaamisessa. Hyvä kehitys selittyy sillä, että sosiaalialan kentällä on otettu käyttöön erilaisia dialogin ja asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutusta lisääviä menetelmiä. Parhaimmillaan nämä menetelmät voivat johtaa yhteiseen kattavaan tilannearvioon ja jatkosuunnitelman tekemiseen. (Paasio 2014, 27.)

Korteniemi ja Borg (2008, 12) näkevät, että muuttunut yhteiskuntamme, jossa vaikuttaa tietoyhteiskunnan synty ja ongelmien monimuotoistuminen vaativat parempia ja monimuotoisempia tapoja tuottaa ja käyttää tietoa. Lisäksi poliittiset järjestelmät ovat asettaneet hyvinvointiyhteiskunnalle vaatimuksia, jotka edellyttävät näyttöön perustuvia käytäntöjä. Näyttöön perustuvat käytännöt eivät liity vain tehokkuus ja tulos vaatimukseen NPM:n mukaisesti, vaan se voi tuottaa myös vastakkaista tietoa. Näyttöön perustuvan toiminnan ydin on tavoitella muutosta käytännöissä, jotka ovat tärkeitä ammatillisten käytäntöjen kannalta (Paasio 2014, 79).

Korteniemi ja Borg (2008, 25-26) pohtivat mitä sitten näyttöön perustuvalla luotettavalla tiedolla tarkoitetaan? Millä tavoilla tällainen tieto on tuotettu? Heidän mukaansa tiedon ei tarvitse olla tiukoilla tieteellisillä keinoilla tuotettua vaan näytöksi tulisi hyväksyä myös toisilla keinoilla tuotettua tietoa. Näyttöön perustuvana tietona sosiaalipalveluissa tulisi hyväksyä myös työntekijöiden ja asiakkaiden kokemus. Tieteellistä evidenssiä ei tulisi nähdä parempana näyttönä kuin muulla tavoin tuotettua tietoa. (ks. Toikko & Rantanen 2009, 41) Näytöksi ei kelpaa kuitenkaan mikä tahansa jäsentymätön kokemus vaan näytön tulee olla systematisoitu ja dokumentoitu.

Tieteellisen tiedon on Raunion (2010, 392) mukaan nähty jäävän teoreettiselle tasolle käytännöissä. Tiedon käytettävyyden ja sovellettavuuden varmistamiseksi on ryhdytty pyrkimään eri osapuolten väliseen yhteistyön lisäämiseen. Sekä asiakkaat että työntekijät on osallistettu etenevissä määrin tutkimusten tekemiseen. Rantanen ja Toikko (2006, 405-406) näkevät tiedon tuottamisella olevan vahva yhteys asiakkaisiin. Asiakkaiden osallisuudella nähdään olevan myös sosiaalipoliittinen merkitys. He näkevät, että asiakkaiden roolin tulisi muuttua asiakkaista kansalaisiksi, jolloin asiakkaiden valtaistuminen suhteessa palvelujärjestelmään voisi tapahtua. Yhdessä asiakkaiden kanssa voidaan tutkia, kehittää ja tuottaa erilaisia asiakkaiden tarpeisiin vastaavia palveluita ja käytäntöjä. (kts myös luku 5.1 tutkimuksellinen kehittäminen ja uuden tiedon tuottaminen)

4.2 Salapoliisimenetelmän esittely

Salapoliisimenetelmä on Pesäpuu Ry:n kehittämä menetelmä pienten lasten osallisuuden tutkimiseksi ja vahvistamiseksi. Menetelmä on suunniteltu käytettäväksi sijaishuollossa, mutta sitä voidaan muokata ja soveltaa myös avohuollossa. Sen tavoitteena on vahvistaa pienten lasten osallisuutta lastensuojelussa ja lastensuojelun kehittämisessä ja kuulla lasten näkemyksiä lastensuojelusta. Salapoliisi menetelmän tärkein tavoite on tuottaa lapsille iloa ja onnistumisen kokemuksia. Prosessi itsessään on merkityksellinen lasten osallisuuden näkökulmasta ja tuottaa tietoa toiminnallisen yhdessä tekemisen kautta. Menetelmässä lapset eivät ole vain tiedontuottajia vaan myös reflektovat tietoa kommentoiden muiden lasten ajatuksia. (Paaso & Vario 2016a, 12-14)

Salapoliisiryhmä on tavoitteellista toimintaa jossa työstetään lasten kanssa erilaisia lastensuojeluun liittyviä teemoja. Toiminnassa ensisijaista on lasten arvostaminen ja lasten kohtaaminen ja kuuleminen uudenlaisen työotteen kautta, jotka tuottavat osallisuutta lapsille. Ryhmäprosessi tuottaa myös aina lasten tuottamaa tietoa, mutta tiedon hankinta ei ole toiminnassa ensisijaista. Toiminnassa nähdään prosessin itsessään olevan arvokas ja merkityksellinen lapsille. (Paaso ja Vario 2016a, 8,14.)

Teemoja käsitellään lapsille ominaisin menetelmin, kuten leikin ja toiminnallisuuden keinoin. Aiheita lähestytään käsinukke Mäyrän kautta kun Mäyrää mietityttävät erilaiset lastensuojeluun liittyvät teemat ja hän tarvitsee apua lapsilta. Tällöön lapset pystyvät etäännyttämään asiat itsestään, eikä heidän tarvitse välttämättä puhua omista kokemuksista. Lapset saavat puhua ryhmässä omista kokemuksistaan niin halutessaan ja käyttää näitä tietoja auttaessaan Mäyrää. Auttaessaan Mäyrää lapsen rooli muuttuu autettavasta arvostetuksi auttajaksi joka vahvistaa lasta ja saa lapsen tuntemaan, että hänen kokemuksillaan on merkitystä. (Paaso & Vario 2016a, 13,22.)

Toiminnan nähdään vaikuttavan lapsiin monella tavalla. Lapsi voimaantuu saadessaan auttaa. Lapsi saa mahdollisuuden ilmaista kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan, tulee kuulluksi ja saa kokemuksen, että hän voi vaikuttaa asioihin. Lisäksi lapset saavat tietoa lastensuojeluun liittyvistä asioista ja kokemuksen, ettei hän ole ainoa, joka miettii näitä asioita. (Paaso ja Vario 2016a, 30)

Lasten lisäksi yksittäiset työntekijät ja organisaatio hyötyvät toiminnasta. Ammattilaiset saavat uudenlaista näkökulmaa työn tekemiseen lasten kanssa, saavat uusia valmiuksia lasten kanssa työskentelyyn oppimalla lapsilta, sekä saavat mahdollisuuden muuttaa työskentelytapojaan. Organisaatio hyötyy toiminnasta lasten tuottaman tiedon avulla, jolla pystytään kehittämään kehittämään palveluita ja toimintoja lapsiystävällisemmiksi. (Paaso ja Vario 2016a, 30)

Salapoliisimenetelmän tärkeimmät periaatteet ovat:

- Toiminta on eettisesti mietittyä ja lapsia vahvistavaa
- Kehittäminen tapahtuu yhdessä lasten kanssa
- Lapsilta saatu tieto hyödynnetään oikeasti vaikuttamistyössä
- Ryhmässä ei puhuta suoraan omista kokemuksista vaan asioista yleisellä tasolla.

(Paaso & Vario 2016a, 13.)

Salapoliisiryhmäpäivät koostuvat monenlaisesta tekemisestä, kuten teematyöskentelyistä, vapaasta leikistä, peleistä, ulkoilusta ja yhteisistä ruokailusta. Paaso ja Vario (2016a, 13) näkevät yhteisten ruokailuhetkien olevan tärkeitä toiminnan kannalta ja ruoan merkityksen huolenpidon osoituksena olevan lapsille tärkeää.

Ryhmän toimintaa ei dokumentoida yksittäisen lapsen asiakastietoihin vaan ryhmässä tuotettu tieto on tarkoitettu kehittämistyöhön yleisemmällä tasolla (Paaso & Vario 2016, 39).

5 Kehittämistehtävät ja toteutus

5.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja metodologiset kysymykset

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on yleiskäsite, jolla tarkoitetaan tutkimuksen ja kehittämistoiminnan yhteyttä. Sen nähdään sijoittuvan tutkimuksen ja kehittämistoiminnan risteyspaikkaan. Sitä voidaan tarkastella joko kehittämistoiminnan tai tutkimuksen suunnasta. Kehittävässä tutkimuksessa risteyskohtaa lähestytään tutkimuksellisista kysymyksenasetteluista ja metodologiasta kohti konkreettista kehittämistoimintaa. Tällöin korostuu tiedeyhteisön vaatimukset ja tutkimus, mutta suunta on kehittämisessä. Oma tutkimuksellinen kehittämishankkeenä on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa käytännön kehittämistarve ohjaa tiedon tuotannon prosessia. Tutkimuksellisessa kehittämishankkeessani tietoa tuotetaan aidossa ympäristössä ja tutkimuksellisuus toimii tiedon tuottamisen apuna. Sillä ei pyritä saamaan näkyviin pelkästään kehittämistyön välittömiä tuloksia, vaan tulokset ja johtopäätökset nostetaan käsitteelliseen muotoon, jolloin niitä pystyy arvioimaan myös yleisen merkityksen kannalta. (Toikko & Rantanen 2009, 21-23.)

Toikon ja Rantasen (2009, 54) mukaan tutkimuksellisen kehittämistoiminnan asemoimiseksi on otettava kantaa neljään kysymykseen jotka määrittävät toiminnan metodologiset kysymykset ja sitoutumukset. Kysymykset ovat millainen on todellisuuskäsitys, millainen on tietokäsitys, millainen on kehittämistoimintaa ohjaava intressi ja millainen on kehittämistoiminnan luonne.

Todellisuuden luonnetta eli ontologiaa koskeva tarkastelu on perinteinen tieteen filosofian osa-alue. Tutkimuksellisessa kehittämishankkeessani todellisuus nähdään rakentuvan sosiaalisesti jolloin puhutaan konstruktivistisesta näkökannasta. Ihmiset luovat tiedon ja merkitykset yhteiskunnasta sosiaalisissa prosesseissa. Vuorovaikutuksellinen tiedon tuottaminen edellyttää konstruktivistista näkökulmaa todellisuuteen. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan todellisuuskäsitystä voidaan tarkastella myös kehittämistoiminnan kohteesta käsin. Tulkinallisesta näkökulmasta lähtevä kehittämistoiminta tarkastelee niin sanotusti ei näkyvää toimintaa, kuten kulturia, asenteita tai kokemuksia. Tällöin tavoitteiden saavuttaminen ei ole helposti arvioi-

tavissa ja tarvitaan myös tulkinnallista näkökulmaa. (Toikko ja Rantanen 2009, 36-38.) Sosiaalisesti rakentuvassa tiedossa yhdistyy käytäntö ja teoria ja tietoa tuotetaan prosessimaisesti. Prosessissa tieto muuntuu, tarkentuu ja täydentyy. (Toikko ja Rantanen 2009, 162.)

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa olennainen kysymys liittyen tietokäsitykseen on millaista tietoa ja millaisin tavoin tieto tuotetaan. Tutkimuksella ei enää nähdä olevan tiedon tuottamisen yksinoikeutta, vaan monimuotoinen tietokäsitys edellyttää myös monimuotoisten tiedontuottamistapojen hyväksymistä. Voidaan puhua uudesta kehittämistiedon tuottamistavasta. Tietoa tuotetaan uusilla tavoilla, eikä vain tieteen nimissä. Uusi tieto syntyy aidoissa toimintaympäristöissä ja nousee aidosta käytännön tarpeesta. Uusi tieto on käytännön ja teorian rajat ylittävää. Rajat ylittävä uusi tieto on pääosin metodisesti tuotettua ja luonteeltaan kumuloituvaa. Uudessa kehittämistiedon tuottamistavassa tietoa tuottavat muutkin, kuin tutkijat. Toimijat tiedontuotannossa voivat olla moninaisia, kuten kehittäjiä tai konsultteja. Käytännön toimintaympäristön vuoksi tiedontuottajat ovat entistä enemmän heterogeenisiä jos verrataan tieteelliseen tiedon tuottamiseen. Uudessa kehittämistiedon tuottamistavassa tieto nähdään reflektiivisenä, joka korostaa tiedon tuottamisen itsekriittisyyttä. Tietoo syntyy tutkijan ja tutkimuskohteen vuorovaikutuksesta. Myös tiedon laadun valvonta on muuttumassa eikä tiedon kommentointia ja arviointia osoiteta enää pelkästään tiedeyhteisöille. Tietoa myös myydään, jolloin sitä myös käytännössä testataan. Tällöin tiedon käytettävyys saa suuren merkityksen. Uudessa kehittämistiedon tuottamisessa nähdään, että tiedon on oltava ennen kaikkea käyttökelpoista ja sillä pitää olla yhteys tiedon käyttäjiin. (Toikka & Rantanen 2009, 41-44)

Tutkimuksellista kehittämistoimintaa ohjaa kriittinen käyttäjä ja toimijalähtöinen kehittäminen. Sen tavoitteena on olemassa olevan toimintatavan arviointiin ja luo sitä kautta tietoa tietoa toiminnan muuttamisen pohjaksi. Kehittäminen ei perustu etukäteen suunniteltuun tulokseen. Perusajatuksena on kumppanuus osallistujien välillä ja prosessi ja tulokset syntyvät yhdessä. Kriittisessä katsontakannassa tavoitteena on enemmänkin rakenteiden ja toimintatapojen tarkastelu ja muutos kuin käyttäjien sopeuttaminen niihin. Tällöin kriittisen kehittämisen perusajatus on, että rakenteet ja toimintatavat ovat joillain tavalla huonoja ja tarvitsevat kehittämistä. (Toikko & Rantanen 2009, 164-165.)

Kehittämistoiminnan luonne tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa on prosessorientoitunut, jossa nähdään vahvasti kehittämisen reflektiivisyys. Tällöin nähdään, että kehittämistä koskeva tieto syntyy koko ajan prosessin edetessä. Uusi tieto ja kokemukset muokkaavat prosessia. Reflektiivinen kehittämistoiminnan lähtökohta on yhteistoiminnallinen ja dialoginen. Kehittäjä nähdään prosessiasiantuntijana joka käynnistää ja toteuttaa kehittämissesseja. Tästä näkökulmasta kehittäjän tärkeiksi ominaisuuksiksi nousevat vuorovaikutustaidot. (Toikko & Rantanen 2009, 49-51.)

5.2 Kehittämistehtävät

- Muokata menetelmää avohuoltoon ja tehostettuun perhetyöhön sopivaksi lapsiryhmän käyttöön
- Pilotoida menetelmää lapsiryhmän kanssa
- Arvioida muokattua menetelmää

Lastensuojelun tukiyksikkö toivoi, että Pesäpuu Ry:n kehittämää menetelmää pilotoitaisiin tehostetussa perhetyössä ja arvioitaisiin lopuksi. Jotta nämä olisivat mahdollisia, menetelmää piti ensin muokata avohuoltoon ja tehostettuun perhetyöhön sopivaksi. Nämä asetettiin tutkimuksellisen kehittämishankkeen kehittämistehtäviksi.

5.3 Yhteistutkiminen

Kehittämishankkeessa käytetään yhteistutkimista menetelmänä. Yhteistutkiminen on syntynyt Yhteistutkiminen sosiaalityön menetelmänä 2012-2013 hankkeessa, ja on tulos pitkällisestä kehittämistyöstä. Hankkeessa kehitettiin sosiaalista raportointia ja asiakasosallisuuden vahvistamista. (Palsanen 2013, 4.) Palsanen (2013, 8) selventää, ettei kyseessä ole tarkasti määritelty toimintatapa, vaan kyse on ennemminkin ajattelutavasta. Yhteistutkiminen on väljä menetelmä ja toimintatapa, jossa asiakkaan kanssa asetutaan tasavertaiseen asemaan pohtimaan teemoja, johon molemmilla on yhteinen intressi. Palsanen näkee, että yhteistutkiminen ei ole akateemisesti määriteltyä tutkimusta, mutta menetelmää voidaan käyttää hyväksi myös akateemisissa tutkimuksissa.

Yhteistutkimiselle ominaisia periaatteita on yhdeksän. Palsanen (2013, 8-9) kertoo ensimmäisen periaatteen olevan se, että yhteistutkiminen on vuorovaikutussuhteissa tapahtuvaa toimintaa, jolloin paikalla on vähintään yksi palveluiden käyttäjä ja ammattilainen. He asettuvat samalle tasolle käymään dialogista keskustelua ilman valta-asetelmia. Uusi tieto rakentuu vuorovaikutussuhteessa ja prosessin tuotoksena.

Yhteistutkiminen on vapaaehtoista ja vapaaehtoisuus on toinen periaate. Jokainen osallistuja päättää haluaako osallistua ja kuinka sitoutunut on. Vapaaehtoisuus mahdollistaa ihmisen osallisuuden tunteen, jonka kautta on mahdollista saavuttaa valtaistumista kaikilla elämän osa-alueilla. Kolmas periaate on voimaantuminen, joka liittyy myös valtaistumiseen. Palvelunkäyttäjän on mahdollista yhteistutkimisen myötä kääntää vaikeampia asioita voimavarakseen. On nähty, että yhteistutkiminen on lisännyt ihmisten voimavaroja ja vaikuttanut positiivisesti koko elämän laatuun. Voimaantumiseen on vaikuttanut ainakin roolin muutos autettavasta aktiiviseksi toimijaksi, jonka kokemuksilla on merkitystä. (Palsanen 2013, 10-11.)

Yhteistutkimisessa keskeistä on tasavertainen ja avoin asiantuntijuus, jotka muodostaa neljännen periaatteen. Ryhmässä palveluiden käyttäjät ja ammattilaiset ovat tasavertaisia asiantuntijoita. Keskusteluissa niin asiakkaat kuin ammattilaiset tuovat esiin omia kokemuksiaan ja tietojaan yhteisymmärryksen ja yhteisen näkymän luomiseksi. (Palsanen 2013, 12.)

Viides periaate on luottamus ja tunteminen, jotka ovat yhteistutkimisessa tärkeitä elementtejä. Jotta luottamusta voi syntyä kaikkien osallistujien tulisi antaa itsestään jotain henkilökohtaisella tasolla. Luottamuksen ja tuntemisen syntyminen voi viedä aikaa, ja se tulisi ottaa huomioon toimintaa suunniteltaessa. Osittain ne voivat syntyä myös yhteistutkimisen kautta. (Palsanen 2013, 12.)

Palsanen (2013, 13) näkee kuudennen periaatteen olevan yhteissuunnittelu. Ammattilaisten tai ryhmän vetäjien ei tulisi suunnitella toimintaa tai aihe-alueita liian pitkälle, jotta myös palveluiden käyttäjät pääsevät vaikuttamaan. Ottaessa avoimen asenteen yhteissuunnittelu voi tuottaa sellaista, mitä ei itse tullut edes ajatelleeksi. Kuitenkin esimerkiksi lapsien kanssa toimittaessa rutiinit ja aikuisjohtoisuus tuo turvaa. Tällöin toimintaa tulisi suunnitella pidemmälle, mutta miettiä, mitkä ovat niitä asioita joita voidaan suunnitella lasten kanssa yhdessä.

Yhteistoiminta kuuluu oleellisena osana yhteistutkimiseen ja on seitsemäs periaate. Mukaan voidaan ottaa myös muita kuin palveluiden käyttäjiä ja ammattilaisia. Esimerkiksi opiskelijoiden tai tutkijoiden mukaanotto voi rikastuttaa yhteisiä keskusteluja uusilla näkökulmilla. Oleellista on, ettei ryhmään tule ketään tarkkailemaan, vaan kaikki osallistuvat yhteiseen keskusteluun omana itsenään. (Palsanen 2013, 14.)

Vaikuttaminen toimii monelle yhteistutkimisessa keskeisenä motivaattorina ja se on kahdeksas periaate. Parhaimmillaan ryhmän synnyttämän tiedon avulla muutetaan tai kehitetään asioita. Jo ryhmävaiheessa on hyvä miettiä, miten kehittämistyön tuotokset saadaan eteenpäin organisaatioissa ja yhteiskunassa. On tärkeää, että esimiehet ja johto ovat yhteistutkimisen takana ja näkevät toiminnan arvon palveluiden kehittämisessä. Yhteistutkiminen mahdollistaa kokemustiedon tuottamisen jota voidaan laajasti käyttää sosiaalipalveluiden johtamisessa ja kehittämisessä. (Palsanen 2013, 14-15)

Viimeinen periaate on eettisyys. Sosiaalipalveluiden tutkimisessa ja kehittämisessä ryhmä antaa osallistujilleen anonymiteettia. Tuotokset eivät henkilöidy yksittäiseen ihmiseen, vaan asioista puhutaan yleisemmällä tasolla. Tuotokset esitellään ryhmän äänenä. Eettisesti kestävässä toiminnassa palvelujen käyttäjiä ei nähdä vain tiedontuottajina, vaan osallistujat hyötyvät itsekin toiminnasta voimaantumisen myötä. (Palsanen 2013, 16.)

5.4 Aineistonkeruu ja aineistolähtöinen analyysi

Aineisto kerättiin nauhoittamalla Salapoliisi ryhmässä käydyt keskustelut silloin kun työstimme teemoja ja pitämällä salapoliisiryhmää pitävälle työryhmälle arvioivan loppukeskustelun molempien ryhmäpäivien päätteeksi, jotka myös nauhoitettiin. Nauhoitukset tehtiin yhdellä sanelukoneella ja kahdella älypuhelimella. Usemman nauhurin käytöllä haluttiin varmistaa keskustelujen saaminen nauhalle mahdollisten teknisten ongelmien tai rikkoutumisten varalta.

Aineistolähtöisessä analyysin tavoitteena on luoda aineistosta selkeämpi ja teoreettinen kokonaisuus (Eskola & Suoranta 1998, 137; Tuomi & Sarajärvi 2013:95). Analyysiyksiköt valitaan käyttötarkoituksen mukaisesti. Analyysiyksiköllä tarkoitetaan sanaa, lausetta, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. Aineistolähtöisen analyysin keskeisin sääntö on, ettei analyysiyksiköt ole etukäteen päätettyjä. Aineistolähtöisessä analyysissa aikaisemalla tiedolla tai teorioilla ei pitäisi olla mitään vaikutusta toteuttamiseen tai lopputulmaan, koska analyysin oletetaan olevan aineistolähtöinen. Tähän liittyy kuitenkin perustavan laatuinen ongelma, koska ei ole olemassa objektiivisia ns. puhtaita havaintoja, koska tutkimuksen tutkimusasetelma ja teoreettinen viitekehys vaikuttavat tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95-96,110.)

Aineistolähtöisen analyysin puhtausongelmaa voidaan lähteä ratkaisemaan puhumalla teoria-ohjaavasta aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä. Tällöin analyysissä voi olla teoreettisia yhteyksiä ja aikaisempi tieto voi auttaa analyysin tekemisessä. Tällöin analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta silti analyysiyksiköt nousevat aineistosta. Teoria-ohjaavassa aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaavaa, vaan uutta ajatuksen juoksua tukevaa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96-97)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin aloitin kuuntelemalla nauhoituksia, jonka jälkeen auki kirjoitin nauhoitukset sana sanalta. Aineistoa puhtaaksi kirjoittaessani anonymisoin aineiston ja merkitsin lasten puheet tunnisteella L ja ohjaajien puheen tunnisteella O. En kokenut tarpeelliseksi eritellä kuka lapsi sanoi mitä. Lasten kertoessa selkeästi yksilöllisistä kokemuksista, josta heidät voitaisiin edes osittain tunnistaa, muutin kertoman yksityiskohtia tai muutin ilmausta yleisemmälle tasolle. Kuulan (2011, 214-217) mukaan tietojen tai yksityiskohtien muuttaminen on parempi vaihtoehto kuin tiedon poistaminen kokonaan. Kirjoitettua tekstiä tuli 25 sivua. Perehdyin kirjoitettuun aineistoon lukemalla auki kirjoitettua tekstiä useaan kertaan.

Tässä vaiheessa erotin lasten puheet ja aikuisten puheet omiksi aineistoikseen, jota tarkasteltiin erillisinä. Tämän jälkeen etsin aineistoista merkitykselliset asiat, merkitsin analyysiyksiköt

yliviivaustussilla ja leikkasin irralliseksi helpommin käsiteltäviksi liuskoiksi. Tämän jälkeen pelkistin alkuperäisten liuskojen asiasisällön. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 101,109)

Seuraavana vaiheena oli lasten puheen oli pelkistettyjen ilmaisuja tarkastelu ja samankaltaisuuksien etsiminen ilmaisuista. Aineistosta tuli alaluokkia, joista muodostui yläluokat perhetyö, perhetyöntekijä ja palaute ryhmästä. Aikuisten puheen aineistolle tein samoin. Myös tästä aineistosta tuli alaluokkia, joista muodostui yläluokat ennakkovalmistelut ja suunnittelutyö, työntekijäresurssi ja ohjaajaryhmän toimivuus, käytännöt ja sisällöt ja kehitettävät asiat. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108)

5.5 Eettiset kysymykset

Lasten tutkimiseen liittyviä asioita, jotka vaativat erityistä huomiota. Alusta alkaen eettisiä kysymyksiä tuli arvioida. Ryhmää suunnitellessani ja ohjelmaa valmistellessani eettiset kysymykset piti käsitellä. Eettisten kysymysten arviointia helpotti Pesäpuu ry:n kehittämistyö ja kokemukset, kaikkea ei tarvinnut ratkaista itse.

Lasten tutkimisen erityispiirre on se, että lapsia on suojeltava kaikilta mahdollisilta haitoilta, joita tutkimuksesta saattaa seurata. Lasten ja nuorten tutkimisen ylin ohje on turvata ja edistää heidän hyvinvointia ja tervettä kehitystä. Lapsiin liittyviin tutkimuksiin ei saa sisältyä mitään etukäteen tiedossa olevaa riskiä lasten kasvuun ja kehitykselle. Lapset ovat fyysisesti ja psyykkisesti heikompia, jolloin aikuisilla on velvollisuuksia lapsia kohtaan. On harkittava, millaisia tutkimuksia lasten kanssa voi tehdä. Lapsitutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä missä asioissa lapset ovat parhaita asiantuntijoita ja missä kysymyksissä lapset voisivat olla tiedon tuottajia omasta elämästään ja kokemusmaailmastaan. (Ruoppila 1999, 26-29.)

Salapoliisitoiminnan suunnittelussa on kiinnitetty erityistä huomiota eettisiin kysymyksiin ja periaatteisiin, jotta toiminta on osallistujilleen turvallista. Ryhmässä aikuisilla on vastuu toteuttaa toiminta niin, että se on turvallista ja jokaisen lapsen etujen mukaista. Tavoitteena on tuottaa lapsille iloa, toivoa ja osallisuuden kokemuksia. Erityisen tärkeää on miettiä salapoliisitoimintaa toteuttavien aikuisten kesken etukäteen ennakkovalmisteluita, tapaamispäiviin kuin tiedon eteenpäin viemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. (Paaso & Vario 2016a, 16.)

Kehittämistyöhön osallistuminen oli lapsille ja luvan antaville vanhemmille vapaaehtoista. Ensin huoltajilta kysyttiin lupa, jonka jälkeen lopullisen suostumuksen antoi lapsi itse (Kuula 2011, 148). Tulokset on kirjattu siten, ettei lapsia pysty tunnistamaan tai yksittäisen lapsen sanomista henkilöimään. Kuula (2011, 204) toteaaakin tutkijan, eli tässä tapauksessa opinnäytetyön tekijän kantavan vastuun osallistujien yksityisyyden suojasta.

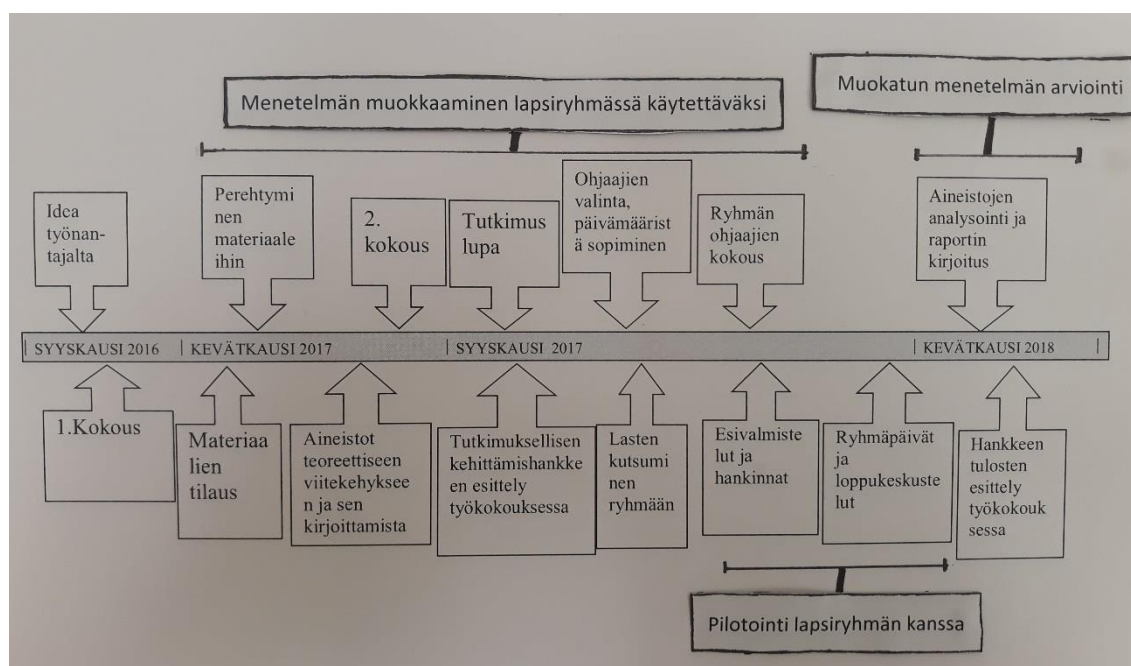

Opinnäytetyön valmistuttua kaikki ryhmästä kertynyt materiaali, josta yksittäisen lapsen voisi tunnistaa hävitetään anonyymiteetin turvaamiseksi ja lasten suojelemiseksi. Hävittäminen tapahtuu laittamalla materiaalit toimiston tietoturvasäiliöön.

Kuula (2011, 230) kertoo, että yleensä ihmiset luottavat tutkimusten tekijöihin, eivätkä pidä todennäköisenä, että materiaaleja käytettäisiin väärin tai toisin kuin kerrottu. Tätä luottamusta on syytä ylläpitää aineistojen keruussa, säilyttämisessä, analysoinnissa ja hävittämisessä.

5.6 Tutkimuksellisen kehittämishankkeen prosessi

Hankkeen prosessia voi tarkastella kahdesta näkökulmasta. Sitä voi tarkastella sekä ajallisenä jatkumona (Kuvion 1 aikaan sidottu jana) tai kehittämistehtävien vaiheiden mukaan, jotka merkitty nimettyinä janoina kuvioon. Alla olevassa kuvassa on hahmotettu molemmat tarkastelu näkökulmat. Kuvan alla esittelen hankkeen prosessin ajallisen jatkumon kautta. Työn tuulososassa prosessi on avattu tarkemmin kehittämistehtävien kautta.

Kuvio 1: Prosessi

Työnantajani ehdotti Pesäpuu Ry:n Salapoliisi menetelmän pilotointia tehostetussa perhe-työssä syksyllä 2016. Tällöin aiheesta pidettiin kokous, johon osallistui lisäksi esimieheni ja yksikön johtaja. Keskustelimme alustavasti ryhmästä, toteutuksesta, intresseistä ja odotuksista ryhmää ja menetelmää kohtaan.

Alkuvuodesta 2017 tilasimme Pesäpuu ry:ltä materiaaleja. Tilasimme käsinukke Mäyrän, Lapset lastensuojelua kehittämässä - Salapoliisitoiminnan opas aikuisille sekä Salapoliisi Mäyrän käsikirjan, jolloin perehtyminen menetelmään alkoi. Kevään 2017 aikana etsin aineistoja teoreettiseen viitekehykseen, kirjoitin sitä ja perehdyin menetelmään. Tällöin syntyi jo alustavia ajatuksia ryhmäpäivien sisällöstä. Kevätkaudella 2017 pidimme myös palaverin liittyen ryhmään ja opinnäytetyöhön esimieheni kanssa. Tässä palaverissa pohdimme ryhmän käytännön toteutusta ja kiinnostavia sisältöjä yhteistutkimiseen lasten kanssa.

Syyskaudella 2017 hain tutkimuslupaa Vantaan kaupungilta. Tämän jälkeen esittelin tutkimuksellisen kehittämishankkeeni suunnitelman koko yksikön työkokouksessa, jossa kysyttiin myös henkilöstöltä kiinnostusta ohjaamaan ryhmää. Kiinnostuneita oli 6 henkilöä. Yksi henkilöistä oli idän toimipisteestä ja hänet valittiin suoraan, koska menetelmän jalkautumisen ja tiedon leviämisen kannalta on oleellista, että ryhmäprosessiin osallistuu henkilöstöä molemmista toimistoista. Laitoin kaikille muille kiinnostuneille sähköpostit, jossa pyysin lyhyesti vastaamaan kysymyksiin mikä menetelmässä kiinnostaa, miksi haluaisi mukaan ja mitä lisäarvoa juuri hän toisi ryhmään. Vastausten perusteella valitsin esimieheni kanssa ryhmän kolmannen ohjaajan.

Sovimme ryhmää ohjaavien aikuisten kesken päivämäärät, jolloin ryhmä pidetään. Lisäksi sovittin ryhmää ohjaaville sosiaaliohjaajille kokousaika. Suunnilleen samaan aikaan ja päällekkäin eteni sopivan ikäisten lasten miettiminen ja kutsuminen ryhmään.

Pidimme ryhmää ohjaavien ohjaajien kesken kokouksen ennen ensimmäistä ryhmäpäivää, jossa esittelin suunnitelmiani. Keskustelimme sisällöllisistä kysymyksistä, käytännön kysymyksistä liittyen ryhmäpäiviin, työnjaoista ja eettisistä kysymyksistä, jotta ryhmä toteutetaan lapsia vahvistaen ja turvallisella tavalla.

Seuraavana oli vuorossa ryhmään liittyvät hankinnat, materiaalit ja ruoat. Listasin kaikki tarvittavat asiat ryhmäpäiviin liittyen, varmistin että kaikkea on ja tein hankintoja. Tämän jälkeen oli ryhmän pitäminen yhtenä sunnuntaina ja yhtenä lauantaina ja molempina päivinä ohjaajille loppukeskustelut.

Prosessi päättyi aineiston analysointiin ja raportin kirjoitukseen, jonka jälkeen esittelin tuotoksen Lastensuojelun tukiyksikön henkilöstön työkokouksessa. Työkokouksessa kerroin lasten tuottamasta tiedosta ja hankkeeni tuloksista. Annoin jatkokehitysehdotuksia menetelmästä ja suosituksia lasten tuottaman tiedon jatkokäytöstä kehittämistyössä.

6 Menetelmän muokkaaminen

Ensimmäinen kehittämistehtäväni oli suunnitella ryhmäpäiville ohjelmat muokkaamalla Pesäpuu ry:n menetelmää. Seuraavassa luvussa kerron muokkaamisen prosessissa ja luvussa 6.2 on

esitelyt valmiit ohjelmarungot päiville. Lähdeviitteistä voi katsoa mitkä osiot ovat Pesäpuun menetelmästä suoraan. Muokatuissa osioissa lukee joko mukaillen tai lähdeviite koskee vain osaa tekstiä. Itse kehitetyissä osioissa ei ole merkittynä lähdeviitettä tai osioiden kohdalla tekstiin perään ei ole merkitty lähdeviitettä.

6.1 Menetelmän muokkaamisen prosessi

Menetelmä on kehitetty lastensuojelun sijaishuoltoon, mutta Paason ja Varion (2016, 12) mukaan sitä voidaan käyttää myös lastensuojelun muilla toiminta-alueilla. Jotta ryhmän pitäminen tehostetussa perhetyössä oli mahdollista, piti suunnitella päivien ohjelmat. Salapoliisi menetelmä on hyvin suunniteltu ja mietitty kokonaisuus ja tarkoituksen mukaista oli, että valmista menetelmää hyödynnetään niin pitkälle, kuin se on mahdollista. Käytännössä valitsin menetelmästä osioita, joita päätin käyttää, käytin osioita muuttamalla yksityiskohtia sopivimmiksi tai keksin uutta.

Menetelmän muokkaaminen avohuoltoon ja tehostettuun perhetyöhön tapahtui kevät- ja syyskauden 2017 aikana. Tutustuessani ja perehtyessäni Pesäpuu Ry:n kehittämään menetelmään keväällä 2017 syntyi alustavia ajatuksia ja suunnitelmia siitä, miten menetelmää voisi käyttää tehostetussa perhetyössä. Teoreettista viitekehystä kasatessa ja kirjoittaessa suunnitelmani muuttui niin, että näin korostuneen tärkeäksi sisällyttää teematyöskentelyihin lapsen vahvistamista ja minäkuvaa tukevia osioita. Keväällä 2017 palaveri esimiehen kanssa tarkensi suunnitelman suuntaa lasten kanssa tutkittavien teemojen osalta.

Syksyllä 2017 tein ensimmäisen suunnitelmarungon, jolla ryhmäpäivät voitaisiin pitää. Ryhmää pitävien ohjaajien kokouksen jälkeen suunnitelma päivien ohjelmarungosta muuttui joiltain osin. Tässä keskustelussa tuli uusia ideoita päivän sisältöjen toteuttamiseen, kuten ”kaukoputket”. Muutin suunnitelmani keskustelun perusteella. Viimeisin lisäys suunnitelmaan tapahtui, kun kävin hankkimassa salapoliisitarvikkeet. Löysin lapsille ”kamerat” joiden ympärille rakensin kulman taakse kurkkaamisen ohjelmanumeron.

Tällä jatkuvasti kehittyneellä suunnitelmalla pidettiin ensimmäinen ryhmäpäivä marraskuussa 2017. Tällöin oli valmiina myös toisen päivän suunnitelma. Ensimmäisen ryhmäpäivän jälkeen toisen ryhmäpäivän (marraskuu 2017) ohjelmarunkoon tuli useita muutoksia. Ensimmäisenä päivänä lapset toivoivat enemmän vapaata leikkiä, jolle tehtiin enemmän tilaa toiseen päivään. Ainakin osa lapsista toivoi jännempää toimintaa, joten toiselle päivälle keksittiin, että rosvot ovat vieneet salapoliisitarvikkeet. Lisäksi havaittiin ensimmäisenä päivänä kysymyksen miten perhetyö voi auttaa Mäyrää ja perhettä jääneen vähälle käsittelylle. Toisen päivän ohjelmaa muokattiin tältä osin lisäämällä ohjelmaan lyhyt ”Mäyrällä on kysyttävää” osio.

Menetelmän muokkaaminen tapahtui prosessorientoituneesti ja reflektiivisesti. Uutta tietoa syntyi monessa vaiheessa, joka muutti ajatuksia, alustavia tai jo tehtyjä suunnitelmia. Proses- sissa teoreettiset viitekehykset, salapoliisimenetelmä ja vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa muodostivat reflektiivisen peilin, jota vasten tarkastelin tehtyä suunnitelmaa. (Toikko & Rantanen 2009, 50-52.)

Teematyöskentelyjen aiheet valikoituivat sillä perusteella minkälaisista teemoista toivottiin lasten tuottamaa tietoa. Näistä aiheista kävin keskustelua myös työnantajani kanssa. Lasten tuottamaa tietoa toivottiin perhetyöstä, sen käytännöistä, menetelmistä, lasten osallisuudesta, sisällöistä ja neuvotteluista. Lisäksi haluttiin tarkastella sitä millainen on lasten mielestä hyvä perhetyöntekijä.

Osa teemoista oli sellaisia, joissa tavoitteena oli lasten vahvistaminen, itseluottamuksen ja minäkuvan tukeminen, ei tiedon tuottaminen kehittämistoimintaa varten. Näitä teemoja olivat; Olet ainutlaatuinen! ja toiveet ja unelmat teematyöskentelyt.

6.2 Ryhmäpäivien suunnitelmat

ENSIMMÄINEN RYHMÄPÄIVÄ

Kokoontuminen

Vanhemmat tuovat lapsia, tervehditään kaikki tulijat, muistutetaan vanhemmille ryhmän päättymisaika ja jutellaan jos on jotain kysymyksiä tai tiedotettavaa. Lasten ohjaaminen ryhmätilaan.

Lasten toivottaminen tervetulleeksi ja esittely kierros

Esittely kierros lankakerän avulla. Omalla vuorolla sanotaan nimi ja heitetään seuraavalle pitäen kiinni langasta. Kun kaikki ovat sanoneet nimensä, puretaan syntynyt lankasokkelo käänteisessä järjestyksessä sanoen toisten nimiä ääneen. Tämän jälkeen annetaan Mäyrälle yhdessä nimi. Jokainen saa ehdottaa ja yhdessä päätetään. (Paaso ja Vario 2016a, 42-43.)

Tulotunnelmat tunne korteilla (Paaso ja Vario 2016a, 69).

Lasten voi olla helpompi ilmaista itseään kun saa valita kuvan tai sanan kuvaamaan tunteitaan.

Ryhmästä kertominen

Lapsille luetaan salapoliisimäyrän käsikirjasta muokattu osio, joka alustaa ryhmää ja sen teemoja. Paason ja Varion (2016a, 44) kokemuksen mukaan lastensuojelusta on hyvä puhua käsitteenä heti alussa, jotta lapsille on selvää mihin asiayhteyteen toiminta liittyy.

”Lastensuojelu tarkoittaa, että lapsia suojellaan. Lastensuojelun työntekijöitä ovat perhetyöntekijät ja sosiaalityöntekijät. Heidän tehtävänä on auttaa perheitä. He varmistavat, että lapsilla on turvallinen paikka asua, lapsilla on puhtaita vaatteita ja ruokaa ja lisäksi aikuisia ympärillään, jotka pitävät hyvää huolta lapsista. He auttavat ja esimerkiksi ohjaavat vanhempia näissä asioissa, jotta lapsilla olisi parempi olla.” (Mukaillen Paaso ja Vario 2016b, 10)

Kerrotaan miksi ryhmää pidetään, mitä päivän aikana tapahtuu, montako kertaa tavataan ja miten prosessi etenee (Paaso ja Vario 2016a, 49). Kerrotaan työskentelyjen äänittämisestä ja siitä miksi ryhmän puhetta äänitetään.

Salapoliisipassien askarteleminen

Lapset saavat askarrella salapoliisipassit, joihin kirjoitetaan oma nimi, ikä, asioita joista pitää ja oma salapoliisitaito. Lapset saavat piirtää ja koristella passinsa miten haluavat. Jatkossa salapoliisipassiin kerätään leimoja suoritetuista tehtävistä. (Mukaillen Paaso ja Vario 2016a, 43)

Onginta josta saa salapoliisitarvikkeita

Salapoliisit tarvitsevat ainakin kynät, vihkot ja suurennuslasit voidakseen suorittaa salapoliisitehtäviä (Paaso ja Vario 2016a, 37, 60).

Alun tavoitteina on tutustua toisiin, antaa lapsille tietoa mistä ryhmässä on kyse, kertoa prosessista ja alustaa salapoliisi teemaa (Paaso ja Vario 2016a, 38, 42-43).

Ruokailu ja ulkoilu

Ruokailun jälkeen ulkoillaan pihalla. Etsitään kepit kaikille, joista voidaan myöhemmin askarrella taikakepit.

Teematyöskentely - millainen on hyvä perhetyöntekijä ja auttamisesta

Tehtävä alustetaan lukemalla kertomus:

”Minäpä kerron sinulle jotain itsestäni. Kun olin ihan pieni, asuin suuren kuusen juurella yhdessä perheeni kanssa. Meidän naapurissa asui paljon kavereitani ja ja aivan lähellä oli myös mummolani. Sitten tilanne perheessä muuttui eikä kotona ollutkaan enää niin hyvä olla. Kerran meille tuli käymään kaksi minulle vierasta aikuista jotka sanoivat olevansa perhetyöntekijöitä. He sanoivat tulleensa auttamaan minua ja perhettäni ja olivat huolissaan minun hyvinvoinnistani, eli siitä onko minun hyvä olla. En ollut aiemmin kuullut sellaisista perhetyöntekijöistä. Tiedätkö sinä mikä se sellainen perhetyöntekijä on ja mitä hän tekee?” (Mukaillen Paaso ja Vario 2016b, 8-9)

Lapset saavat sormiväreillä, puuväreillä tai tusseilla maalata tai piirtää perhetyöntekijän isolle paperille. Lisäksi he voivat kuvata niitä tarvikkeita, mitä perhetyöntekijä tarvitsee tai kuvata jonkin tilanteen perhetyössä tai muuta mitä lapset haluavat. Lapset voivat kuvata millainen on hyvä perhetyöntekijä valitsemalla nallekortteja. (Mukaihen Paaso & Vario 2016a, 49)

Tehtävää tehdessä voidaan kysyä lapsilta kysymyksiä ja virittää keskustelua, kun on monia asioita, jotka Mäyrää mietityttää. Esimerkiksi miten perhetyö voisi auttaa Mäyrän perhettä, mitä perhetyössä tehdään, tapaavatko perhetyöntekijät Mäyrää, millainen on lasten mielestä hyvä perhetyöntekijä ym.

Luetaan lasten kanssa satu Nalle Puhista ja auttamisesta (Avulias Puh 2002)

Koristellaan taikakepit jos löydetään sellaiset ulkoa, jos ei, piirretään supersankarit. Jutellaan siitä miten taikakepit voisi auttaa lapsia tai miten supersankarit voisi auttaa lapsia.

Teema työskentely - perhetyö ja sisältö

Teemaa käsitellään jutellen. Mäyrä pohtii hänellä olevan muutaman päivän päästä tapaaminen perhetyöntekijöiden kanssa ja miettii mitä siellä tapahtuu. Mäyrä kysyy apua lapsilta. Mäyrä pohtii lisäksi minkäkaisissa asioissa perhetyöntekijät voisivat auttaa hänen perhettään tai miten perhetyöntekijät voisivat auttaa, jos vanhemmillä huolia. Teemaa voidaan alustaa kysymällä muistaako lapset ketkä heidän omat perhetyöntekijät oli ja ketkä kaikki muistaa käyneensä toimistolla missä ryhmäkin kokoontuu.

Lopuksi voidaan keksiä satu siitä kun kaksi perhetyöntekijää tulee Mäyrän kotiin auttamaan, mitä tehtiin tai miten mäyrän perhettä autettiin. Satu ideoidaan kaikki yhdessä ja kirjoitetaan paperille. (Sadutus menetelmänä myös Paasio & Vario 2016a, 55)

Teematyöskentelyjen tavoitteena on kuulla lasten näkemyksiä perhetyöntekijöistä, perhetyöstä ja auttamisesta sekä kannustaa lapsia keskustelemaan ja ilmaisemaan ajatuksiaan.

”Kaukoputkien” koristelu

Seuraavaa kertaa varten koristellaan lasten kanssa muoviset putket joita lapset voivat käyttää kaukoputkina.

Päivän päättäminen

Kerrotaan seuraavasta kokoontumiskerrasta jossa teemoina on neuvottelu ja lasten unelmat ja haaveet. Suunnitellaan yhdessä välipala tarjoilua, jolla juhlistetaan ryhmän päättymistä. Annetaan kotitehtävä, jossa lapset voisivat vakoilla toisia ihmisiä tilanteissa joissa joku auttaa

toista. Lopuksi päätöspiiri palloa heittämällä. Se joka saa pallon saa kertoa mitä ryhmästä jäi mieleen/ mikä oli kivointa ja haluaisiko muuttaa jotain. (Mukaillen Paaso & Vario 2016a, 38, 43)

Varaohjelma

Salapoliisitehtäviä:

Väreillä sormenjäljet ja niiden vertailu (Paaso & Vario 2016b, 7)

Kim-leikki (Paaso ja Vario 2006a, 49)

Sanoja joita lapset ei ymmärrä lastensuojeluun/ perhetyöhön liittyen esim. hyvinvointi, päätös, huoltaja, suunnitelma, kotikäynti, tapaaminen ja niiden selittämistä lapsille. (Paaso ja Vario 2006b, 38)

Kulman taakse kurkkaaminen vakoilukameralla, josta näytetään erilaisia tunnistettavia tavaroita. Havainnot voi kirjata salapoliisivihkoon.

Kengänjälki paperilla (Paaso ja Vario 2006a, 49)

Tunnustelu: Mitä pussissa on? (Paaso ja Vario 2006a, 49)

Kenelle voit kertoa huolesi? Mittaristo helmillä, 1 väri iloisille asioille, 1 surulliselle asioille, nimetyt purkit esim äiti, isä, perhetyöntekijä, opettaja/ päiväkodin hoitaja (Paaso ja Vario 2006a, 49)

vapaa leikki, värityskuva, sähköttäminen

TOINEN RYHMÄPÄIVÄ

Kokoontuminen

Vanhemmat tuovat lapsia, tervehditään kaikki tulijat, muistutetaan vanhemmille ryhmän päättymisaika ja jutellaan jos on jotain kysymyksiä tai tiedotettavaa. Kysytään vanhemmilta saako lapsia kuvata ryhmässä heille itselleen muistoksi ja heidän töitään kuvata opinnäytetyön käyttöä varten. Lasten ohjaaminen ryhmätilaan. Kuulumiset ja millä mielellä lapset tulevat tänään. Kotitehtävän läpikäynti jutellen. (Alun runko Paaso & Vario 2016a, 38)

Mäyrällä on kysyttävää

”Mäyrä on miettinyt niitä juttuja, joita viime viikolla tehtiin ja hänellä olisi vielä vähän kysymyksiä joihin haluaisi vastauksen. Voisitteko te lapset vielä vähän auttaa Mäyrää? Miten perhetyöntekijät voi auttaa Mäyrän perhettä, jos vanhemmilla tai lapsilla on huolia? Miksi perhetyötä tehdään?”

Salapoliisitarvikepussien etsiminen

Salapoliisitarvikepussit ovat kadonneet, onkohan rosvo vienyt ne? Ryhdytään joukolla etsimään salapoliisitarvikepussia.

Olet ainutlaatuinen!

Teema alustetaan lukemalla Salapoliisi Mäyrän käsikirjasta suora lainaus: ”Joskus minun on vaikea keksiä, joissa olen hyvä. Minusta tuntuu, että olen ihan huono eikä kukaan oikeasti välitä minusta. Se ei onneksi ole totta, sillä olen kuitenkin ihan hyvä tyyppi. Niin sinäkin. Joskus elämässä on hankalia asioita, mutta muista, että vaikka tuntuisi miltä, aina on mahdollisuus mennä eteenpäin. On tärkeä tietää, ettei maailmassa ole ketään juuri samanlaista kuin sinä. Olet ainutlaatuinen, arvokas ja tärkeä!” (Paaso ja Vario 2016, 6-7)

Koristellaan isot tulitikkuuskiit. Liimataan ensin värikäspaperi ympärille, joka peittää tekstit jonka jälkeen lapset saavat koristella rasiat haluamallaan tavalla. Leikataan paperista suikaleita, joihin lapset saavat kirjoittaa asioita missä itse ovat hyviä, lisäksi saavat kirjoittaa toisilleen positiivisia asioita ja myös ohjaajat kirjoittavat kullekin lapselle hyviä asioita, kehuja ja rohkaisevia sanoja. Rasiaan laitetaan myös tyhjiä lappuja, jotta lapset voivat pyytää perhettään tai muita läheisiä kirjoittamaan itsestään kivoja asioita. (Mukaillen Paaso ja Vario 2016b, 7.)

Työskentelyn tavoitteena on tukea lasten positiivista minäkuvaa ja lisätä itseluottamusta. Lapset tulevat tietoisiksi omista vahvuuksistaan mitä toiset ihmiset heissä näkevät.

Ruokailu ja ulkoilu

Toiveet ja unelmat

Pimennetään huone, laitetaan patjat lattialle, asetellaan lapset huoneeseen (aiemmin koristeltujen) ”kaukoputkien” kanssa. Katossa on kiinnitettynä joulunauhoja ja muuta kimalletta, joihin osoitetaan rauhallisesti heilutellen valoa rauhallisen musiikin soidessa.

Alustetaan teemaa lukemalla suora lainaus salapoliisi Mäyrän käsikirjasta: ”On tärkeää, että pidämme mielessämme asioita, jotka tekevät meidät iloisiksi ja onnellisiksi. Niiden miettiminen voi auttaa silloin, kun on surullinen tai pettynyt. Silloin kannattaa palauttaa mieleen hyviä asioita ja muistella niitä. Myös unelmat eli asiat, joita toivoo tapahtuvan, ovat tärkeitä. Mitä sinä toivot? Mistä sinä unelmoit?” (Paaso ja Vario 2016, 36)

Pyydetään lapsia miettimään mitkä asiat tuottavat heille iloa ja mitkä asiat tekevät onnelliseksi. Onko lapsilla toiveita tai tulevaisuuden haaveita? Mietitään näitä ja katsellaan valon välkehdintää katon koristeissa rauhallista musiikkia kuunnellen.

Tavoitteena vahvistaa lasten tunnetaitoja sekä toivon ja tulevaisuuden näkökulmaa. Hetki toimii myös rauhoittumiseen ja pysähtymiseen.

Neuvottelu

Teemaa työstetään jutellen. Alkuun lapsille kerrotaan, että Mäyrä on kuullut puhuttavan neuvotteluista, joita kutsutaan joskus myös palaveriksi. Mitä sinä vastaisit mäyrälle, joka ei tiedä, mikä neuvottelu on? Apukysymyksinä voi käyttää: Mitä siellä tehdään? Mitä siellä puhutaan? Keitä siellä on paikalla? Voiko Mäyrä olla itse neuvottelussa mukana? Oletko sinä ollut mukana? (Paaso ja Vario 2006a, 50, Paaso ja Vario 2006b, 29)

Tehdään joko lapselle hyvän neuvottelun muistilista paperille tai keksitään neuvottelu ja esitetään se käsinukeilla. Lopuksi kerrotaan lasten oikeuksista neuvotteluihin liittyen. (Paaso ja Vario 2006a, 50, Paaso ja Vario 2006b, 29)

Tavoitteena kuulla lasten näkemyksiä, kokemuksia ja toiveita neuvotteluista. Lisäksi tavoitteena antaa lapsille tietoa neuvotteluista ja heidän oikeuksistaan. Jatkossa lapsilta saaduilla tiedoilla voidaan kehittää neuvotteluja lapsen näkökulmasta paremmiksi. (Paaso ja Vario 2006a, 50; Paaso ja Vario 2006, 29)

7 Pilotointi

7.1 Osallistujat, tilat ja työntekijä resurssi

Lapset jotka osallistuivat ryhmään olivat tehostetun perhetyön nykyisiä tai entisiä asiakaslapsia. Ryhmän osallistujia lähdettiin miettimään listaamalla kaikki 6-10 vuotiaat nykyiset asiakaslapsen etunimin ja miettimällä entisiä asiakaslapsia, jotka voisi pyytää mukaan. Menetelmä on suunnattu käytettäväksi 6-10 vuotiaille lapsille. Tässä ikähaarukassa kuitenkin lapset ovat kehitystasoltaan kovin eri vaiheissa. Paaso ja Vario (2016, 66) suosittelevatkin, että ryhmän lasten ikähaitari kannattaa pitää mahdollisimman pienenä. Jos ikähaitari on suuri, eri-ikäisten lasten osallistuminen vaikeutuu ja voi olla, ettei pienimmät tule kuulluksi. Tästä syystä lapsia listattiin kahteen ryhmään noin 5-7 vuotiaisiin ja 8-10 vuotiaisiin. Mitä nuorempi lapsi sitä vähemmän heidän osallisuuttaan on tutkittu ja ääntään kuultu. (Esimerkiksi Cossar ym. 2014, 107-108) Tästä syystä ensisijainen ajatus oli toteuttaa nuorempien lasten ryhmä, jos sellainen oltaisiin saatu kasaan. Lapsiryhmän kokoaminen oli haastellista monesta syystä ja lopullisessa ryhmässä oli 6 lasta, joiden ikähaarukka oli 7-9 vuotta.

Perheiden kanssa työskennelleet sosiaaliohjaajat kontaktoivat perheet, kysyivät alustavasta kiinnostuksesta osallistua ryhmään ja luvasta antaa vanhempien yhteystiedot minulle. Tämän jälkeen minä otin yhteyttä vanhempiin ja kerroin tarkemmin mistä oli kyse. Välitin vanhemmille infot mikä ryhmä on, mitä siellä tehdään ja mikä sen tarkoitus on. Kerroin ryhmän olevan lapsilähtöinen ja ryhmän käyttävän lapsilähtöisiä ja lapsille ominaisia tapoja käsitellä asioita leikin ja toiminnallisuuden kautta. Lisäksi toin esille että kaikkien osallistuvien lasten yksityisyys ja anonymiteetti prosessissa ja tuloksissa taataan (Robson 2001, 51). Kerroin tulevani

mieluusti ennakkoon kertomaan myös lapsille ryhmästä ja sen toiminnasta. Vanhemmat eivät kokeneet sitä tarpeellisena vaan kokivat, että he voivat itse jutella lastensa kanssa. Korostin ryhmään osallistumisen olevan lapsille vapaaehtoista ja lapset saivat itse päättää osallistumisesta. Yksi lapsista, jonka vanhemmat antoivat luvan osallistumiselle, ei halunnut osallistua. Ryhmään osallistuneet 6 lasta halusivat tulla ryhmään.

Käytännössä ryhmää pidettiin yhtenä sunnuntaina ja yhtenä lauantaina 6 tuntia kerrallaan. Viikonloppu oli hyvä aika siksi, että tällöin lapset ovat vapaalla, eikä ryhmässä käynti muodostu kuormittavaksi, kuten arki-iltaisoin (Paaso ja Vario 2016, 67). Ryhmää pidettiin lännen tehostetun perhetyön toimistolla, jossa on ryhmän pitämiseksi soveltuvat isot ja kodinomaiset tilat. Tiloissa on mahdollisuus toteuttaa monimuotoista ryhmätoimintaa.

Ryhmää oli vetämässä 3 sosiaaliohjaajaa tehostetusta perhetyöstä. Ryhmän aikuisten määrä mietittiin tarkkaan Pesäpuu Ry:n kokemuksi hyödyntäen. Paaso ja Vario (2016, 66) kertovat heidän kokemuksensa mukaan ideaaliryhmäkoon olevan 6 lasta. He suosittavat että 5-8 lapsen ryhmälle pitäisi olla 3-4 aikuista. Ryhmän toimimisen edellytys on, että paikalla on riittävästi turvallisia aikuisia. Lisäksi useampien aikuisten läsnäolo mahdollistaa ryhmän jakamisen pienempiin ryhmiin työskentelyn aikana, yksi aikuinen voi irrottautua ryhmästä valmistelemaan ruokaa/ välipalaa tai tekemään muita valmisteluja ja myös yksi aikuinen on mahdollista irrottaa ohjaustehtävistä, jos joku lapsista tarvitsee henkilökohtaista huomiota.

7.2 Hankinnat

Suunniteltuani päivien ohjelmat, listasin tarvittavat asiat, jotka voidaan jakaa ruokailuihin, teematyöskentelyihin ja muuhun ohjelmaan sekä salapoliisitarvikkeisiin.

Ruokailut nähdään Salapoliisi menetelmässä tärkeässä roolissa jonka kautta lapset saavat arvostuksen ja välittämisen kokemuksen. Puhuessani vanhempien kanssa ryhmästä kysyin myös erityisruokavalioista, jotka tulisi ottaa huomioon ruokia suunnitellessa. Ensimmäisenä päivänä lounaana oli makaranilaatikkoa ja juuresraastetta, toisena nakkikeittoa ja leipä. Ensimmäisen päivän välipalana tarjottiin kaakaota ja leipää, toisena päivänä ryhmän päättymistä juhlistettiin pannukakulla. Lapset saivat päättää ensimmäisenä päivänä mitä he haluavat pannukakun kanssa. Lapset toivoivat hilloa, kermavaahtoa ja jäätelöä, jotka hankittiin. Tein molempia ryhmäkertoja varten kauppallista ja kävin edellisenä päivänä kaupassa. Ryhmän ruokailuihin meni noin 60 euroa.

Tiloissa joissa ryhmä pidettiin on hyvin varusteltu keittiö. Tilossa ei kuitenkaan yleensä tehdä suuria määriä ruokaa, joten riittävän suuret ruoan valmistus astiat toin molempina päivinä mukani.

Teematyöskentelyihin ja muuhun ohjelmaan liittyen listasin tarvikkeet. Kävin tarvikkeet läpi, listasin mitä tehostetun perhetyön toimistolla jo on ja mitä pitää ostaa. Käytännössä lähes kaikki löytyi jo perhetyön toimistolta, kuten erivärisiä papereita ja kartonkeja, korttipohjia, iso paperirulla, puuvärikyniä, tusseja, liituja, sormivärejä, lankakeriä, palloja, tunnekortteja, lasten ja aikuisten saksia, liimapuikkoja, teippiä, vilttejä, patjoja, pehmoleluja ym.

Mukanani toin tarvittavista tavaroista ”ongen” ongintaan, satukirjan avulias puh ja joulunauhut ja koristeet kattoon kiinnitettäväksi. Toinen ohjaaja toi muoviputket, joita käytettiin kaukoputkina. Ohjelmaan liittyen ainoat hankinnat olivat Pesäpuu ry:n Mäyrä käsinukke ja 6 kpl isoja tulitikkuauskeja.

Salapoliiseilla pitää tietysti olla salapoliisitarvikkeita! Kunkin lapsen salapoliisitarvikepussiin kävin ostamassa vihon, lyijykynän, pienet puuvärit ja pienet tussit, suurennuslasin ja kameran jolla näkee kulman taakse. Salapoliisitarvikepussina toimi ostetut lahjakassit. Salapoliisitarvike hankintoja varten vertailin eri kauppojen hintoja ja tein edullisia ostoksia. Kuusi salapoliisitarvikepussia tuli maksamaan yhteensä 32,80 euroa.

7.3 Valokuvia ryhmäpäivistä

Lasten tuotoksia dokumentoitiin valokuvaamalla niitä lasten ja vanhempien luvalla. Halusin laittaa joitain valokuvia myös raporttiini havainnollistamaan mitä ryhmäpäivissä tehtiin ja jotta muutkin näkisivät lasten upeita tuotoksia!

Kuvio 2: Salapoliisipassi

Lapset saivat tehdä omannäköisensä salapoliisipassit erivärisillä korttipohjilla, tusseilla/ puuväreillä ja koristella passinsa miten halusivat. Passiin kerättiin leimoja suoritetuista salapoliisi tehtävistä. (Kuvio 2)

Kuvio 3: Perhetyöntekijä

Lapset piirsivät tai maalasivat hienoja perhetyöntekijöitä. Kuviossa 3 perhetyöntekijä moikkaa ja puhekupla kuvaa perhetyön sisältöä, eli juttelua.

Kuvio 4: Perhetyöntekijä

Kuviossa 4 on piirretty perhetyöntekijöiden tarvitsemissa välineitä, kuten leluja, askartelutarvikkeita, kynän ja vihkon muistiinpanoja varten, sekä kahvia, jota voidaan tarjota vanhemmille.

Lapsilta ja vanhemmilta on pyydetty lupa lasten töiden kuvaamiseen ja hyödyntämiseen opinnäytetyössä. Kun tuotoksia kuvattiin, lapsille oli tärkeää, että kaikkien töistä otetaan kuvia.

Kuvio 5: Kehulaatikot

”No se jos on paha mieli niin silloin pitää avata laatikko niin tulee parempi mieli. Et aina kun mulla on paha mieli niin mä luen sieltä niin mulle tulee parempi mieli.” Lapsi kommentoi kehulaatikon hyödyllisyyttä ja tarpeellisuutta.

Kuvio 6: Mäyrä merirosvona

Vapaan leikin aikoina Mäyrä pääsi osalliseksi monenlaisiin leikkeihin ja vuoroista kilpailtiin. (Kuvio 6) Mäyrä sai ryhmässä paljon huomiota, silitystä, haleja ja suukkoja osakseen. Mäyrää oltaisiin haluttu viedä lasten omiin koteihin yökyllään.

Kuvio 7: Ryhmäkuva

Ryhmäkuvassa on kaikkien kädenjäljet painettu paperille sormiväreillä. (Kuvio 7) Vaikka ryhmäpäiviä oli vain kaksi, ehti ryhmän jäsenten välille syntyä luottamusta ja kiintymystä. Kotiinlähtö toiselta kerralta oli lapsille haikaa ja haleja jaettiin moneen kertaan.

7.4 Lasten ryhmässä tuottama tieto perhetyöstä

Lasten ryhmässä tuottama tieto perhetyöstä muodostuu alaluokista: asioista joissa perhetyö voi auttaa, perhetyön sisällöstä, perhetyöntekijöiden työvälineistä sekä neuvotteluista. Esitelen alaluokkien sisältöä seuraavissa alaluvuissa.

7.4.1 Asioita, joissa perhetyö voi auttaa

Lapset näkivät, että perhetyö auttaa lapsia ja vanhempia, jotta heillä olisi parempi asua yhdessä, eikä kodeissa tulisi niin paljon riitoja. Lasten näkemyksen mukaan tällöin sekä vanhemmillä että lapsilla olisi kotona parempi olo. Esille tuli erityisesti pelaamiseen ja pelipäiviin liittyviä ongelmia. Lapset kertoivat ratkaisun pelaamisen ongelmiin olevan perhetyöntekijöiden kanssa tehdyt säännöt.

”Ne auttaa niinku vanhempia ja sitten että.. että niin kuin niiden ois parempi asuu yhdessä eikä tulis liikaa semmosia riitoja.”

Lasten mielestä perhetyöntekijät voivat auttaa silloin, kun lapset eivät tottele vanhempiaan. Tällöin vanhemmat voivat soittaa perhetyöntekijälle, joka auttaa. Lasten mielestä monenlaisiin arjen ongelmiin ratkaisu voi olla perhetyöntekijöiden kanssa tehdyt kodin säännöt. Kodin säännöt auttavat lasten mielestä sekä aikuisia, että lapsia.

Muita asioita joissa perhetyö voi auttaa oli lasten tukiperheeseen pääseminen. Se millä tavoin perhetyö on auttanut tukiperheeseen pääsemisessä ei selvinnyt. Perhetyö voi auttaa myös tilanteissa, joissa äiti tai isä juo alkoholia. Tällöin perhetyöntekijät keskustelee asiasta aikuisten kanssa. Lasten näkemyksen mukaan perhetyöntekijät voivat opettaa uusia ruokailutapoja tai muita uusia sanoja tai tapoja. Lisäksi jos vanhemmalla on tärkeä meno, niin perhetyöntekijät voivat olla lapsen kanssa, jolloin lasta ei pelota olla yksin.

Lapset näkivät, että perhetyöntekijät voivat auttaa lapsia juttelemalla heidän kanssaan, mutta myös vaikuttamalla vanhempiin neuvoen ja ohjaten heitä esimerkiksi kasvatusasioissa.

”Et sit ne puhuu vanhempien kans niist.”

7.4.2 Perhetyön sisällöstä

Lapset kertoivat käyneensä perhetyöntekijöiden kanssa erilaisissa paikoissa, kuten keilaa-massa, kissakahvilassa ja minigolfissa. Nämä mainittiin nimeltä. Lisäksi tuli useita mainintoja siitä, että lasten kanssa on käyty paikoissa, joita lapset eivät osanneet nimetä.

”Minä tiedän, et ne on kivoja (perhetyöntekijät). Ja sit ne tekee kivoja asioita lasten kanssa”

Ja toinen lapsi kuvaili asiaa näin:

”Mun perhetyöntekijät on taitavii monissa asioissa, me ollaan käyty monissa paikoissa ja sit me ollaan leivottu mokkapaloja”

Leipominen esiintyi moneen kertaan lasten puheessa. Perhetyöntekijöiden kanssa oli leivottu mokkapaloja, pullaa ja pipareita. Lapset kertoivat perhetyöntekijöiden olevan taitavia leipomaan. Myös muita ruokaan liittyviä asioita mainittiin. Oli myös koettu, että perhetyöntekijöillä on hyvää leipää ja jollekin tapaamiselle oli ostettu vähän karkkia.

Lasten kertomuksissa perhetyön sisällöstä toiminnallisuus ja elämyksellisyys näyttäytyi hyvin vahvana. Toiminnallisuus ja elämyksellisyys on jäänyt lasten mieleen merkittävinä hetkinä ja lapset kertoivat innoissaan toisilleen mitä kukin on tehnyt perhetyöntekijöiden kanssa.

Lapset kertoivat myös pelanneensa perhetyöntekijöiden kanssa pelejä, joista nimeltä mainittiin korttipeli Uno. Lapset kuvasivat perhetyöntekijöiden lisäksi leikkineen ja jutelleen lasten kanssa. Jotkut lapset sanoittivat jutelleensa perhetyöntekijöiden kanssa esimerkiksi siitä, miten menee ja mitä kuuluu, koulusta ja kotiasioista. Lapset kertoivat jutelleensa perhetyöntekijöiden kanssa myös asioista, jotka parantaa lasten olemista kotona. Lasten kokemuksen mukaan, heiltä on kysytty asioita joka tärkeää. Perhetyöntekijä on esimerkiksi kysynyt lapsen mielipidettä siihen mitä seuraavalla tapaamisella tehdään.

Lapset esittivät muutamia toiveita tai muutoksia perhetyön sisältöihin. Ryhmässä esitettiin toive, että pääsisi perhetyöntekijöiden kanssa elokuviin. Toivottiin myös, että perhetyöntekijät antaisivat lasten vanhemmille rahaa.

7.4.3 Perhetyöntekijöiden työvälineet

Lapset kuvasivat perhetyöntekijöiden tarvitsevan työvälineiksi askartelutarvikkeita, kirjoja, vihkoja, kyniä, leluja ja pelejä lapsia varten. Lapset näkivät näiden tavaroiden olevan heitä itseään varten perhetyön tapaamisilla.

”Leluja pitää olla et voi leikkii”

Useampi lapsi mainitsi kahvin, joka nähtiin myös työvälineenä kuten lelut ja askartelutarvikkeet, joita perhetyöntekijöillä pitää olla.

Ohjaaja: ”Sit kerrotko mikä toi on?”

Lapsi: ”No se on kahvi. Ne juo sitä ite ja sit ne voi tarjota sitä äideille.”

Johon toinen lapsi täydensi: ”Ja iseille”

Perhetyöntekijän nähtiin tarvitsevan oman vihkon ja kynän, koska perhetyöntekijä tekee muistiinpanoja siitä, miten esimerkiksi tapaaminen on mennyt ja mitä siellä on puhuttu.

7.4.4 Perhetyön neuvotteluista

Lapset kertoivat olleensa kaikki paikalla perhetyön neuvottelussa. Siellä oli kuvauksien mukaan ollut koko perhe ja perhetyöntekijät, mutta kukaan ei muistanut sosiaalityöntekijän mukana oloa. Joko lapset ovat sekoittaneet perhetyön tapaamisen ja perhetyön neuvottelun tai sitten sosiaalityöntekijän läsnäolo ei ole ollut lapsille niin merkittävää, että se muistettaisiin. Lasten tuottaman tiedon kannalta sillä ei kuitenkaan ole merkitystä, koska lasten tuottamat asiat pätevät niin tapaamisiin kuin neuvotteluihin.

Lasten mielestä neuvotteluissa puhutaan lapsista ja lasten voinnista. Neuvottelut kuvattiin pitkiksi ja tylsiksi ja siellä puhutaan vaikeita asioita. Lasten mielestä neuvotteluissa tulee istua paikoillaan. Jollain oli kokemus, jossa hän sai pelata samassa huoneessa missä muutkin olivat.

Lapsi: ”Ne on pitkiä ja pitää istua se koko aika”

Lapset kuvasivat, ettei aikuiset ole selittäneet vaikeita asioita. Useampi lapsi toi esille, että näissä tapaamisissa kieli on sellaista mitä lapset ei ymmärrä. Lasten mielestä aikuisten tulisi puhua lasten ymmärtämää kieltä.

”Lapsi: Aikuisilla on semmonen kieli, et lapset ei ymmärrä sitä.”

”Ohjaaja: Mitä aikuiset vois tehdä, et lapset ymmärtäis?”

”Lapsi: Puhuis ku lapset.”

Lapset olivat yhtä mieltä siitä, että lapset saavat osallistua perhetyön neuvotteluihin. Lasten mielestä neuvotteluihin on hyvä osallistua siksi, että silloin kysytään toiveita ja asioita myös lapsilta. Esille tuli myös, että lasten on hyvä olla paikalla jos vanhemmat huijaa, niin sitten voidaan kysyä lapselta. Lapset kokivat, että lasten tulee saada vaikuttaa niihin asioihin, joista neuvotteluissa puhutaan.

”Ne aikuiset kysyy onko lapsella joku hyvin tai paho tai..”

Ohjaaja: ”Mäyrää mietityttää kysytäänkö siellä lapsilta juttuja? Osaatko sanoa jutellaanko siellä lapsille?”

Lapsi: ”Kyllä. Semmosia et miten menee ja mitä kuuluu ja semmosia mikä parantaa lasten olemista siellä.”

7.5 Lasten ryhmässä tuottama tieto perhetyöntekijöistä

Kaikki lapset kertoivat heidän perheidensä kanssa työskentelevän tai työskennelleen 2 perhetyöntekijää. Lapset tiesivät perhetyöntekijät etunimillä kysymättä, ilmaisivat tuntevansa omat perhetyöntekijänsä hyvin ja kyselivät omien perhetyöntekijöiden perään ensimmäisellä ryhmäkerralla. Osa lapsista kertoi tavanneensa perhetyöntekijöitä pitkään ja useasti. Jotkut kertoivat tapaamisista olevan sopivasti ja joku kertoi haluavansa tavata omat perhetyöntekijänsä vaikka joka päivä! Lasten mielestä perhetyöntekijät ovat olemassa heitä varten, ja auttavat sekä lapsia, että vanhempia.

Lapset kuvasivat perhetyöntekijöitään sanoilla kiva, kiltti, mukava, hauska ja hassu. Ilmaisut kiva ja kiltti mainittiin aineistossa toistuvasti. Jotkut lapset halusivat perhetyöntekijä tehtävässä piirtää omat perhetyöntekijänsä. Yksi lapsi kertoi, ajattelevansa perhetyöntekijää ja toivovansa hänelle hyvää. Lapset kuvasivat perhetyöntekijöiden olevan taitavia monissa asioissa kuten leipomisessa. Lapset olivat pitäneet omista tapaamisista perhetyöntekijöiden kanssa ja ne nähtiin tärkeinä. Lapset olivat muodostaneet työntekijöihinsä suhteen.

Lapset olivat tehneet perhetyöntekijöistään tarkkoja havaintoja. Perhetyöntekijän piirtämistehtävässä piirrettiin samanlaisia kenkiä tai avainta kaulassa, kuin omalla perhetyöntekijällä. Lapset kuvasivat omalla perhetyöntekijällä olevan hyvä ilme, ääni, ulkonäkö ja nauru.

”No sen ääni ja sen ulkonäkö ja se on kiva ihan hyvillä tavoilla. Tiedäksä et se on kiva sen ilmeillä, naurulla ja ulkonäölläkin. Se on kiva niin monella tapaa.”

Muutamia mainintoja oli perhetyön päätös kerrasta, joka oli jäänyt lapsille mieleen. Tällöin tapaamiseen oli keksitty jotain spesiaalia. Perhetyön päättäjäistapaamisella oli esimerkiksi käyty ravintolassa syömässä lasten kanssa.

”Tässä lähiaikoina niinku tässä loppuaikoina ollaan käyty ravintolassa. Sieltä me saatiin valita et niinku mitä ottaa. Sieltä sai myös kaikkia jätskejä ja siin yhes oli kermaahtoo päällä”

Lapset puhuivat myös arkisemmista päättäjäisistä, jolloin iso asia oli perhetyöntekijöiden ostamat pullat ja mehut, joita nautittiin yhdessä perheen kanssa. Lasten puheessa perhetyön päätöstapahtuma näyttäytyi tärkeänä tapahtumana perhetyön prosessissa ja työskentelyn päättämisessä.

Kaikenkaikkiaan lasten mielestä hyvä perhetyöntekijä on kiva, kiltti, iloinen, hauska ja tavalinen ihminen. Vastaavasti perhetyöntekijä ei saa olla vihainen tai edes vähän vihainen, kommentelija tai sellainen joka heiluttaa nyrkkiä.

8 Arviointi

Arviointiaineistona toimi ryhmän ohjaajien loppukeskustelut sekä lapsien palaute ryhmästä. Loppukeskustelujen tulokset voitiin jakaa alaotsikoihin ennakkovalmistelut ja suunnittelutyö, työntekijäresurssi ja ohjaajaryhmän toimivuus, käytännöistä ja sisällöistä sekä kehitettävät asiat. Lapsiryhmän kanssa nauhoitetussa aineistossa oli myös palautetta ryhmästä josta muodostui luku 8.5 lasten palaute ryhmästä.

8.1 Ennakovalmistelut ja suunnittelutyö

Lapsiryhmän kokoonsaaminen oli vaikeaa, jonka todettiin olevan haaste. Lapsiryhmän koamiseen oli tehty paljon ennakkotyötä listaamalla lapsia ja varmistamalla, että kaikkia ikähaarukkaan sopivia mietitään. Monesti perheiden omat työntekijät kertoivat, ettei esimerkiksi perhetyöhön liittyviä lasten tapaamisia saada toteutumaan, lapsilla on paljon harrastuksia tai lapsen toinen huoltaja ei tulisi suostumaan. Lopullisen lapsiryhmän koko oli 6 lasta ja loppukeskustelussa todettiin, ettei ryhmään olisi enempää lapsia saatukkaan.

Ohjaajien loppukeskusteluissa todettiin ennakovalmisteluiden ja kaiken järjestämisen olleen opinnäytetyön tekijän vastuulla. Opinnäytetyöntekijän vastuut ja työn määrä nähtiin ja toiset kokivat heidän olleen helppo tulla valmiiseen suunnitelmaan. Valmistelut ja suunnittelutyön olisi voinut jakaa ryhmän kaikille ohjaajille, jos ryhmää varten olisi haettu tunneissa isompaa työntekijäresurssia. Tällöin kaikki vastuu ei olisi ollut vain yhdellä vaan työryhmän vastuulla. Suunnitelma olisi voinut olla myös monipuolisempi, jos sitä olisi ollut tekemässä useammat ihmiset.

Toisaalta nähtiin riski sille, ettei silloin kokonaisuus ole hallussa kenelläkään. Vastuun ja suunnittelun jakaminen, voi tuoda päiviin sirpaleisuutta. Tätä lähdettiin ratkomaan pohtimalla, että teematyöskentelyissä sisältöjen suunnittelua voisi jakaa niin, että suunnittelun päävastuu on kuitenkin yhdellä ihmisillä.

8.2 Työntekijäresurssista ja ohjaajaryhmän toimivuudesta

Tähän ryhmään kolme aikuista oli juuri sopiva määrä, mutta ohjaajat kokivat, ettei työntekijäresurssia pystyisi vähentämään ryhmästä. Koettiin, ettei ohjaajia ollut ensimmäisessäkään päivässä liikaa, mutta toisessa päivässä ohjaajamäärä näyttäytyi miniminä. Ensimmäisenä päivänä lapset olivat selkeästi vieraskoreampia ja toisena päivänä oli enemmän sellaisia hetkiä, jolloin sitä missä kukin aikuinen on jouduttiin miettimään enemmän. Teematyöskentelyissä jonkun piti pystyä irrottautumaan ryhmästä koko ajan yhden, kun esimerkiksi yksi lapsi tarvitsi erityishuomioita tai keittoa piti sekoittaa.

Neljä aikuista nähtiin olevan taas liikaa tälle ryhmälle. Jos lapsia olisi enemmän neljäs aikuinen olisi tarpeen. Myös jos etukäteen tiedettäisiin jollain lapsella olevan erityisiä tuen tarpeita, tarvittaisiin neljäs aikuinen ryhmään.

Ryhmää ohjaavien aikuisten yhteistyö sujui saumattomasti. Tiimissä kaikki tarttuivat oma-aloitteisesti toimiin, seurailivat ja tarkkailivat tilanteita ja reagoivat niihin. Etukäteen oli sovittu karkeat roolit; keittiö, tekniikka ja Mäyrä, mutta muuten kaikki kantoivat vastuuta.

Vaikka opinnäytetyöntekijänä olin suurimmassa roolissa teematyöskentelyissä ja niiden edistämisesä, kaikki ohjaajat osallistuivat keskusteluihin ihmetellen asioita yhdessä lasten kanssa ja kysyen tarkentavia kysymyksiä. Teematyöskentelyissä työnjako meni luontevasti ja tunnelma oli rento ja luonnollinen.

8.3 Käytännöistä ja sisällöstä

Ryhmäpäiviä kuvailtiin toiminnallisiksi, vauhdikkaiksi, luoviksi ja joustaviksi. Suunnitelmien piti muuttua lennosta tai sopeuttaa suunnitelmaa tilanteiden mukaan. Jokin asia vei enemmän aikaa tai lasten keskittyminen hiipui, niin toista asiaa ei toteutettu ainakaan sellaisena kuin se oli suunniteltu.

Suunniteltua ohjelmaa oli riittävästi ja varaohjelmaa kattava lista. Kun lasten keskittyminen ohjattuun toimintaan hiipui siirryttiin vapaaseen leikkiin, jota myös itse lapset toivoivat. Osoittautui, että ryhmän lapset olivat taitavia leikkijöitä ja he tulivat erittäin hyvin keskenään toimeen. Koettiin, ettei ryhmäpäivät olleet tiukkaa suorittamista, vaan joustavia ja lapsia kuuntelevia. Teematyöskentelyillä saatiin lasten tuottamaa tietoa perhetyöstä ja perhetyöntekijöistä jatkokäyttöä varten.

Ensimmäisenä päivänä lapset toivoivat enemmän vapaata leikkiä, jolle tehtiin enemmän tilaa toiseen päivään. Toisena päivänä lapset olivat kuitenkin levottomampia. Loppukeskustelussa ohjaajat pohtivat, että olisivatko lapset kuitenkin tarvinneet enemmän strukturoitua ja ohjattua toimintaa toiseen päivään. Toisaalta nähtiin ensimmäisen päivän jännityksen kadonneen joka voi vaikuttaa. Ensimmäinen ryhmäpäivä oli sunnuntai ja toinen lauantai, jolloin lapsille ei ole tullut yhtään lepopäivää, jolla voi myös olla vaikutusta levottomampaan tunnelmaan.

Ryhmän ohjaajat kokivat käytännön asioiden toimineen hyvin ryhmäpäivissä. Aamujen valmistelut olivat tarpeen, koska seuraavaa teematyöskentelyä ei olisi voinut lähteä laittamaan valmiiksi kesken päivän. Tilat koettiin sopiviksi. Useita huoneita oli käytössä, joissa tehtiin eri teematyöskentelyjä. Ruokat olivat hyviä ja yleensä lapsille hyvin maistuvia ja niitä oli sopiva määrä. Kaiken kaikkiaan puitteet nähtiin hyvinä.

Ohjaajien näkökulmasta parhaat ohjelmanumerot olivat perhetyöntekijän piirtäminen / maa-laaminen ja kulman taakse kurkkaaminen. Perhetyöntekijän piirtämisessä lapset keskittyivät hienosti, juttelivat myös keskenään perhetyöntekijöistä ja perhetyöstä tuottaen tietoa jatkokäyttöä varten. Tämän työskentelyn myös nähtiin olleen lasten mieleen. Kulman taakse kurkkaamisen kameralla lapset näkivät salapoliisijuttuna ja innostuivat siitä valtavasti. Kaikki lapset jaksoivat leikkiä sitä leikkiä kauan. Lapset olivat innoissaan ja riemuissaan halutessaan oppia kirjoittamaan sanoja muistivihkoon. Lapset tulivat kuiskimaan ryhmätilassa olleelle ohjaajalle ja kysymään montako L-kirjainta sanaan pallo tulee. Ohjaajat kokivat lasten pitäneen

myös onginnasta ja siitä, että Mäyrä oli heitä auttamassa siinä. Ohjaajien mielestä ensimmäisenä päivänä luettu satu ja toisena päivänä työskentely toiveiden ja unelmien parissa toimivat myös hyvinä rauhoittumishetkinä, jotka olivat tarpeen.

Ensimmäisenä päivänä lapsen olivat ripeästi syöneet lounaan. Jälkien siivousta ja seuraavan toiminnon alkamista odotellessa lapset keksivät itse kuin tyhjästä koodileikin. Yksi löysi numerokoodin sisäoven lukosta, jonka jälkeen kaikki tutkivat toimipisteen ovien lukkoja suurenuslaseilla. Innostuksen, energian ja heittäytymisen määrä oli valloittavaa katsottavaa. Lapset eivät tarvinneet leikkiinsä aikuisia, loppuratkaisua tai logiikkaa vaan tutkivat lukkoja kunnes seuraava ohjelma alkoi. Lapset keksivät siis itse salapoliisitehtävän!

Lapset keskittyivät hienosti eri toimintoihin aina jonkin aikaa ja olivat hyvässä vuorovaikutuksessa ohjaajien kanssa. Ensimmäisenä päivänä lapset olivat jännittyneempiä ja vieraskoreampia, joka helpotti jo ensimmäisen päivän kuluessa. Toinen päivä oli tunnelmaltaan edellistä vapautuneempi. Lapset tiesivät mihin ovat tulossa ja ketä siellä on. Toisena päivänä luottamus oli selkeästi lisääntynyt, hiljaisemmatkin lapset puhuivat enemmän ja toivat esiin ajatuksiaan. Luottamuksen syntyminen myötä lapset osoittivat tunteitaan ohjaajille. Esimerkiksi lapset kävivät halaamassa ryhmän ohjaajia ja myös sanoivat ”sä oot kiva” silmiin katsoen. Kaikki ryhmän ohjaajat saivat halauksia.

8.4 Kehitettävät asiat

Ohjaajien kokemus oli, että päivien käytännön asiat ja työskentelyjen sisällöt toimivat hyvin. Joitain parannuksia tehtäisiin mahdollista seuraavaa kertaa varten. Jotkut lapset esittivät aina välillä toiveen, että toiminnan pitäisi olla vaativampaa ja enemmän jännittävää. Lapset jaksoivat olla paikoillaan maksimissaan 15 minuuttia, joten nähtiin, että toiminnot voisivat olla enemmän pistemäisiä tai rasteja. Tällöin lapset pystyisivät todennäköisesti paremmin keskittymään, kun vaihtavat konkreettisesti pisteeltä toiselle. Tämä voitaisiin toteuttaa niin, että kulkisimme pienissä ryhmissä pisteitä.

Liittyen siihen, että lapset toivoivat jännempää toimintaa, keksittiin ensimmäisen päivän jälkeen, että rosvot ovat vieneet salapoliisitarvikepussit. Toisen päivän ohjelmaa muokattiin tältä osin. Lapset pitivät kovasti ensimmäisen päivän onginnasta, mutta tavaroiden saamisenkin voisi toteuttaa etsimällä. Antaa esimerkiksi vihjeitä; ”muistivihko on keittiössä lattiata-sossa” ja sieltä sitten löytyisi muistivihko ja uusi vihje. Tämän lapset näkisivät jännempänä salapoliisiohjelmana.

Ensimmäisen päivän loppukeskustelussa todettiin tarve vahvistaa Mäyrän asemaa salapoliisitutkimuksissa toiseen päivään. Mäyrän rooli saattoi olla lapsille hämmäntävä, Mäyrä on johdettava salapoliisi mutta kuitenkin pyytää lapsia auttamaan itseään ja kertomaan asioita, kun

hän ei tiedä. Mäyrän rooli koettiin vaisuna ja todettiin, että Mäyrä voisi olla enemmän äänessä. Ensimmäisessä päivässä Mäyrä oli koko ajan mukana ja halusi tietää asioita, mutta ohjaajat omilla rooleissaan olivat enemmän äänessä.

Toisena ryhmäpäivänä Mäyrän roolin koettiin vahvistuneen. Mäyrä kysyi lapsilta ja lapset vastasivat Mäyrälle. Mäyrän aktiivisempi rooli koettiin toimivana. Silti edelleen koettiin, että Mäyrän roolia voisi vahvistaa. Yksi ohjaaja voisi olla koko ryhmäkerran ajan Mäyrä ja puhua vain Mäyränä. Se vaatii aikuiselta heittäytymistä roolin ja epäilimme sen vaativan harjoitusta.

Loppukeskustelussa tuli esiin myös lasten ymmärtämä kieli ja käsitteet. Havaittiin, että kysymys minkälainen on hyvä perhetyöntekijä on tämän ikäisille vaikea kysymys, vaikka käyttäisivät apunaan esimerkiksi nallekortteja. Tai kysymys mikä tekee kenetkin onnelliseksi. Kaikki lapset eivät ymmärtäneet käsitettä onnellisuus, jota avattiin lasten kielelle. Päiviä suunniteltaessa on mietitty selkokielisyyttä, mutta tässä asiassa voisi olla vielä tarkempi ja miettiä kaikki käsitteet lasten kautta.

8.5 Lasten palaute ryhmästä

Kaikki lapset olivat yhtä mieltä siitä, että ryhmässä on ollut kivaa. Lapset kuvasivat tätä sanoilla kivaa ja mukavaa. Useampi lapsi sanoi kaiken olleen kivaa.

Lasten mielestä kivoimmat ohjatut toiminnot olivat perhetyöntekijän maalaaminen sormivärein tai piirtäminen tussein, kulman taakse kurkkaaminen kameralla ja onkiminen, josta lapset saivat salapoliisitarvike pussinsa. Kaikkein eniten mainintoja sai kulman taakse kurkkaaminen kameralla, joka oli kaikkien lasten mielestä mukava ohjelmanumero. Toiseksi eniten mainintoja kivoimmasta ohjelmasta sai perhetyöntekijän maalaaminen tai piirtäminen.

Lasten mielestä kivaa ryhmässä oli leikkiminen. Se ei tarkentunut tarkoittivatko lapset leikkimistä ohjatuissa toiminnoissa, joissa asioita tehdään leikin kautta vai vapaata leikkiä. Leikki joka tapauksessa sai useita mainintoja palautteessa ja lapset näkivät sen tärkeänä asiana ryhmässä.

Yhteiset hetket ruokailuissa koettiin tärkeinä ja ruoka sai useita mainintoja palautteessa. Lasten mielestä tarjotut ruoat olivat hyviä ja hyvänmakuisia. Erityismaininnan palautteessa sai jäätelö ja pannukakku, joita syötiin toisena ryhmäpäivänä välipalana, kun juhlistettiin ryhmän päättymistä.

Lapset kokivat, että ryhmässä oli kivaa. Lasten mielestä ihmiset ryhmässä olivat kivoja, niin toiset lapset kuin aikuisetkin. Kaikki lapset olisivat halunneet jatkaa ryhmää ja ryhmän jatkamisesta esitettiin toiveita.

Lapset esittivät myös toiveita ryhmän ohjelman muuttamiseen. Jotkut lapset toivoivat, että ohjelma olisi ollut jännempää. He kokivat salapoliisien olevan jännä juttu, mutta ohjelma ei ollut riittävän jännää. Tuli toive, että ryhmässä oltaisiin vakoiltu rosvoa. Toinen toive liittyi askarteluun, että ryhmässä olisi saanut askarrella mitä huvittaa.

9 Pohdinta

Pohdinta lukuni koostuu kolmesta luvusta. Ensimmäisessä pohdin luotettavuutta, seuraavassa tarkastelen kehittämishankettani ja lopuksi kehittämiskohteita ja jatkokehitysideoita.

9.1 Luotettavuus

Laadulliselle tutkimukselle ei ole yksinkertaista määrittää luotettavuuden tekijöitä ja luotettavuudesta löytyy runsaasti erilaisia käsityksiä. Vilkka (2015, 196-197) sekä Toikko & Rantanen (2009, 123) näkevät, että tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimuksen luotettavuus ovat yhtä prosessia, eikä niitä voida tarkastella erillisinä. Tällöin tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa tutkijaa ja koko prosessia. Koko prosessin ajan tehdään valintoja, joilla on merkitystä tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkimuksen tekijän tulisi kuvata koko prosessi auki mahdollisimman hyvin ja selittää tekemiään ratkaisuja. Myös Robson (2001, 210-212) näkee yhdeksi luotettavuuden tekijäksi sen, että prosessi ja tulokset dokumentoidaan avoimesti ja läpinäkyvästi.

Aineistokatkelmien voidaan nostaa tekstiin tulosten luotettavuuden lisäämiseksi, kuten tässä raportissa on tehty. Tällöin lukija voi itse päätellä, mistä päätelmä on tehty. Aineistokatkelmien nostamisella tekstiin havainnollistetaan päättelyketjuja ja tuodaan lauseen sanojan ääni kuuluviin. (Vilkka 2015, 198, 205)

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekijältä edellytetään rehellisyyttä, objektiivisuutta ja suoraselkäisyyttä. Tulokset on esitelty totuudenmukaisesti ja vääristelemättä. Sekä hyvät, että kehitettävät asiat on kerrottu niiden vaatimassa tasapainossa, vaikka kaikki tulokset eivät olisi-kaan suotuisia työn tilaajan näkökulmasta. (Virtanen 2007, 51, myös Robson 2001, 213.) Raporttia laatiessani olen pyrkinyt läpinäkyvyyteen, objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen. Oma asemani suhteessa tutkimuksen kontekstiin on kuvattu. (Vilkka 2015, 198; Tuomi & Sarajärvi 2013, 140) Kehittämishankkeen aikana ei ole syntynyt intressiristiriitoja työn tilaajan kanssa ja työn tilaajan intressit kehittämishankkeelle on kuvattu (Robson 2001, 210).

Toikko ja Rantanen (2009, 121-122) näkevät kehittämistoiminnassa luotettavuuden tarkoittavan tiedon käyttökelpoisuutta ja hyödyllisyyttä. Ei riitä, että tieto ja tulokset ovat totta,

niillä pitää olla myös käyttöarvoa. Myös Tuomi ja Sarajärvi (2013, 134-135) puhuvat pragmaattisesta totuusteoriasta, joka korostaa käytännön arvoa. Tieto on tosi, jos se toimii ja sillä on käyttöarvoa.

Tiedon käyttökelpoisuutta voidaan arvioida joko prosessi- tai kehittämistulosten näkökulmasta. Omaa hankettani tulee tarkastella molemmista näkökulmista. Opinnäytetyönä tehtävä tutkimuksellinen kehittämishankkeen on ollut prosessi, jonka kuluessa suunnitelmia on muutettu useaan kertaan uuden tiedon tai kokemusten valossa, jotta lopputulos olisi toimivampi. Toisaalta prosessin tuotoksena on syntynyt tietoa muokatusta menetelmästä, ryhmäprosessin toimivuudesta ja lasten tuottamaa tietoa perhetyöstä ja perhetyöntekijöistä sekä palautetta ryhmästä. Lopputuloksena on erilaista käyttökelpoista tietoa, jolla on jatkokäyttömahdollisuuksia ja sen käytöstä on annettu suosituksia. (Toikko & Rantanen 2009, 125.)

9.2 Tutkimuksellisen kehittämishankkeen tarkastelua

Hankkeen kehittämistehtävät olivat menetelmän muokkaaminen avohuoltoon ja tehostettuun perhetyöhön sopivaksi lapsiryhmän käyttöön, pilotoida menetelmää lapsiryhmän kanssa ja arvioida muokattua menetelmää. Hanke toteutettiin kokonaisuudessaan syyskauden 2016 ja kevätkauden 2018 välillä.

Menetelmän muokkaaminen ja päivien suunnitelmat syntyivät reflektiivisessä prosessissa (Toikko & Rantanen 2009, 50-52). Prosessin tuotoksena syntyi kahdelle ryhmäpäivälle ohjelma suunnitelmat. Pesäpuu Ry:n kehittämä salapoliisi menetelmä on mietitty kokonaisuus, joten oli perusteltua hyödyntää sitä niin pitkälle kuin mahdollista. Osa ohjelmista on suoraan Pesäpuun menetelmästä, joitain osioita on hyödynnetty muuttamalla esimerkiksi yksityiskohtia tai hyödyntämällä jotain osaa ohjelmasta ja osa ohjelmista on itse luotuja.

Menetelmää pilotointiin ryhmän kanssa marraskuussa 2017, johon osallistui 6 lasta ja 3 aikuista. Ryhmällä onnistuttiin luomaan lapsille iloa ja onnistumisen kokemuksia ja tutkimaan erilaisia teemoja. (Paaso & Vario 2016a, 12-14.) Salapoliisimenetelmän käyttö itsessään tuottaa tietoa niistä teemoista, joita lapsien kanssa tutkitaan. Tämän tiedon kerääminen ei kuulu opinnäytetyöni kehittämistehtäviin, vaan lasten tuottamat tiedot on raportoitu osaksi pilotointia.

Menetelmä toimi ryhmäpäivissä kuten pitikin ja lapsilta saatiin arvokkaita näkemyksiä. Aikuisen ymmärrys lasten kokemuksista lisääntyi ja näiden tietojen avulla voidaan jatkokehittää työkäytäntöjä enemmän lapsiystävällisiksi. Perhetyön kehittämisen kannalta tärkeimmät lapsilta nousseet teemat olivat lasten mieliin jäänyt toiminnallisuus ja elämyksellisyys, lasten omien tapaamisten tärkeys, vaikeiden asioiden selittäminen lapsille, lasten käyttämä kieli,

perhetyön päättyessä prosessin päättäminen lapsen kanssa sekä lasten huomioinen neuvottelelukäytännöissä ja tapaamistiloissa.

Perhetyöntekijöihin liittyen oli yllättävää huomata, kuinka tarkkaan lapset työntekijöitä katselevat ja arvioivat. Hyvä ilme ja ääni kertovat lapselle aidosta kiinnostuksesta ja hyväksynnästä. Nauru kuvaa tapaamisten levollista ja luontevaa tunnelmaa. (Vilen ym. 2010, 70.)

Ryhmään osallistuneet lapset olivat luoneet suhteen perhetyöntekijöihin ja ilmaisivat positiivista suhdetta sanoin kiva, kiltti, hauska ja hassu. Voidaan olettaa, että vanhempiin on onnistuttu luomaan suhde joka on mahdollistanut myös suhteen luomisen lapseen. Vanhemmat ovat merkittävässä portinvartijan roolissa lasten osallisuuden toteutumisessa. Luottamussuhteen rakentaminen vanhempiin mahdollistaa myös lasten osallisuutta. (Cossar ym. 2014, 105-106)

Salapoliisimenetelmässä keskeinen periaate on, että lapsilta saatu tieto hyödynnetään oikeasti vaikuttamistyössä (Paaso & Vario 2016, 13). Olin toukokuussa 2018 työkokouksessa esittelemässä hankettani ja lasten tuottamaa tietoa. Ehdotin, että lasten tuottaman tiedon ympärille järjestettäisiin yksikön kehittämispäivä, jolloin yksikössä voitaisiin miettiä mitä nämä tiedot tarkoittavat perhetyölle, miten niitä hyödynnetään ja mitä pitää kehittää.

Muokatun menetelmän arviointi tapahtui ohjaajien loppukeskusteluissa aina ryhmäpäivien päätteksi. Keskusteluissa pohdittiin laajasti ennakkovalmisteluita ja päivien ohjelmien suunnittelutyötä, työntekijäresurssia ja ohjaajaryhmän toimivuutta, käytäntöjä ja päivien sisältöjä sekä kehitettäviä asioita. Lisäksi lapset tuottivat ryhmäpäivissä palautetta ryhmästä, jonka sisällytin arviointiin. Lapset ovat ne henkilöt, joita varten ryhmää pidettiin joten on ensiarvoisen tärkeää antaa heidän mielipiteilleen painoarvoa toteutuksen arvioinnissa.

Ennakkovalmisteluihin ja suunnittelytyöhön meni paljon aikaa ja oli työmääränä yllättävän suuri. Tässä prosessissa opinnäytetyöntekijän vastuulla oli kaikki ennakkoon tehtävät työt. Jatkossa kun Salapoliisi ryhmää pidetään tehostetussa perhetyössä on perusteltua, että nimitetään työryhmä. Työryhmässä vastuut jakautuvat ja suunnitelmat voivat olla monipuolisempia kun niitä on useampi ihminen miettimässä. Työryhmässä voi toisaalta olla riski, ettei kokonaisuus ole kenelläkään hallussa ja päivistä tulee pirstaleiset. Uskon kuitenkin, että riittävällä aikaresurssilla ja työryhmän saumattomalla toiminnalla kokonaisuus on kaikkien hallussa, vaikka vastuita jaetaan.

Tälle ryhmälle työntekijäresurssi oli juuri sopiva. Ryhmässä oli kuusi lasta ja kolme aikuista. Jos lapsia olisi ollut enemmän tai olisi ennakkoon tiedetty jonkun lapsen tarvitsevan erityistä huomiota ja aikuisen tukea, ryhmään olisi tarvittu neljäs aikuinen. Ryhmäpäivien aikana ohjaajaryhmä toimi joustavasti ja saumattomasti, kaikki ottivat vastuuta ja tarttuivat asioihin.

Näkisin, että ohjaajaryhmän toimivuus on tärkeä asia myös siinä minkälaisen henkilöstöresurssin ryhmä tarvitsee ja miten ryhmäpäivät onnistuvat.

Puitteet ryhmän pitämiselle olivat hyvät. Tilat koettiin sopiviksi, huoneita oli käytössä kolme kappaletta, jonne erilaiset teematyöskentelypisteet pystyttiin valmistelevaan jo aamuissa. Ruokat olivat hyviä ja sellaisia, jotka yleensä maistuvat lapsille ja ruokaa oli sopiva määrä.

Ryhmäpäivien suunnitelmat olivat varsin toimiva kokonaisuus ja nähtiin käyttökelpoiseksi työkaluksi. Suunniteltua ohjelmaa oli sopivasti ja varaohjelmaa kattava lista. Lasten osallisuutta, tietoja esimerkiksi oikeuksistaan ja heidän minäkuvaa vahvistettiin, tuotettiin lapsille iloa ja onnistumisen kokemuksia ja siinä sivussa saatiin arvokasta tietoa perhetyön käytäntöjen kehittämiseksi. Suunnitelmat oli joustavia ja niitä piti pystyä sopeuttamaan tilanteen mukaan. Ryhmäpäivät olivat mukautuvia ja lapsien tarpeita ja toiveita kuuntelevia. Esimerkiksi ensimmäisen päivän jälkeen toisen päivän suunnitelmaa muutettiin ja tehtiin enemmän tilaa lasten toivomalle vapaalle leikille.

Ohjaajien näkökulmasta parhaat ohjelmanumerot olivat perhetyöntekijän piirtäminen / maalaaminen ja kulman taakse kurkkaaminen. Perhetyöntekijän piirtämisessä lapset juttelivat myös keskenään ja reflektoivat toisten lasten tuottamaa tietoa. Tämän työskentelyn myös nähtiin olleen lasten mieleen. Kulman taakse kurkkaaminen kameralla oli ryhmää ohjaavien aikuisten mielestä hyvä ohjelma numero siksi, että lapset näkivät sen salapoliisijuttuna ja innostuivat siitä valtavasti. Kaikki lapset jaksoivat leikkiä sitä leikkiä kauan. Leikissä oli elementtejä jännityksestä, odotuksesta ja ruokki lasten innostuneisuutta ja oppimisen halua.

Onnistuneena ohjelmanumerona pidettiin myös perinteistä ongintaa, jossa lapset saivat salapoliisi tarvikepussit. Ohjaajat kokivat lasten pitäneen onginnasta ja siitä, että Mäyrä oli heitä auttamassa siinä. Ohjaajien mielestä ensimmäisenä päivänä luettu satu ja toisena päivänä työskentely toiveiden ja unelmien parissa toimivat myös hyvinä rauhoittumishetkinä, jotka olivat tarpeen. Jatkossa kun ryhmää pidetään ohjelmina kannattaa pitää ainakin perhetyöntekijän piirtäminen ja kulman taakse kurkkaaminen kameralla. Onginta toimi myös hyvin, mutta sen voisi toteuttaa myös salapoliisitehtävänä, jossa tavaroita etsitään vihjeiden avulla.

Lapset näkivät arvioinnissa samat ohjelmanumerot parhaiksi kuin aikuisetkin. Kysyttäessä lapset eivät nimenneet mitään ohjelmista tai työskentelyistä tylsiksi tai huonoiksi. Jotkut lapset kuitenkin toivoivat jännempiä ohjelmanumeroita ylipäätänsä, kuten esimerkiksi rosvon vakoulua. Toinen muutostoive oli että saisi askarrella mitä haluaa. Lapset pitivät ryhmästä valtavasti ja olisivat toivoneet ryhmän jatkumista. Lapset mainitsivat palautteessa ruokien olleen hyviä, leikkimisen kivaa ja ryhmän muiden ihmisten niin lasten kuin aikuisten olleen kivoja.

9.3 Kehittämiskohteet ja jatkokehitys ideat

Ryhmän toimintaan ja ohjelmiin liittyen on syytä kiinnittää joihinkin asioihin huomiota jatkossa. Tästä hankkeesta nousi kolme kehitettävää teemaa. Osa lapsista toivoi jännempiä ohjelmanumeroita. Yhtenä syynä tähän nähtiin se, että lasten keskittyminen loppui noin 15 minuutin kohdalla, jonka jälkeen toiminta ei jaksanut enää innostaa. Jos toiminnot olisivat raskaita jolloin konkreettisesti siirrytään uuteen jännittävään toimintaan, lapset voisivat jaksaa paremmin. Jatkossa voisi myös miettiä miten ohjelmasta tehtäisiin jännittävämpää ja innostavampaa. Tulee kuitenkin ottaa huomioon lasten erilaisuus, ettei ohjelmasta tule liian jännää herkemmille lapsille.

Mäyrän roolia tulee vahvistaa myös jatkossa. Ensimmäisenä ryhmäpäivänä Mäyrän rooli nähtiin väkivallana ja sitä vahvistettiin toiseen ryhmäpäivään. Mäyrän rooli vaatii aikuiselta hieman näyttelijän lahjoja, heittäytymistä Mäyrän rooliin ja sitä tulisi etukäteen harjoitella. Myös perhetyminen käsinukketekniikoihin voisi olla hyödyllistä.

Viimeisenä kehittämisasiana nähtiin lapsille ominainen kieli. Ryhmäpäivien ohjelmaa suunnitellakseni pyrin esittämään asiat selkokielellä ja ajattelemaan asioita lasten kautta. Silti ryhmäpäivissä huomasimme yhden kysymyksen ja yhden käsitteen olleen vaikeita lapsille. Jatkossa asiaan tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Kokonaisuutena ryhmä oli erittäin onnistunut ja niin aikuiset kuin lapset pitivät ryhmäpäivistä. Lapset olisivat toivoneet, että ryhmä olisi jatkunut vielä. Se ei tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen aikana olisi ollut mahdollista, mutta jatkossa ryhmää voisi pitää useampia kertoja. Jo kahden tapaamiskerran aikana aikuisten ja lasten välinen tuttuus ja luottamus paranivat merkittävästi ja se näkyi toisessa ryhmäpäivässä. Toisena ryhmäpäivänä lapset olivat enemmän omia itsejään, antoivat luontevasti ohjaajille häilyä ja ilmaisivat tunteitaan. Toisena ryhmäpäivänä myös hiljaisemmat lapset puhuivat enemmän. Jos ryhmäkertoja olisi enemmän tuttuus ja luottamus syventyisivät entisestään, joka voisi mahdollistaa lasten puhumisen myös vaikeammista asioista ja kuulluksi tulemisen syvemmällä tasolla.

Salapoliisi menetelmää voisi käyttää myös niin, että pyrittäisiin saamaan kaikki perhetyön kohdeikäiset lapset osallistumaan ryhmään kiinteänä osana perhetyön työskentelyä. Pilottiryhmässä olleet lapset näkivät toisia perhetyön asiakaslapsia eli vertaisiaan. Ryhmätoiminta voisi vähentää lastensuojelun ja tehostetun perhetyön asiakkuuteen liittyvää stigmaa. Ryhmän kautta asiakaslapsit saisivat myös faktatietoa asioista, kuten lastensuojelu ja lasten oikeudet. Osallistamalla ryhmätoimintaan lasten tunne omasta osallisuudestaan tehostetussa perhetyössä ja lastensuojelussa voisi kasvaa, joka voimauttaa lapsia. (myös Paaso ja Vario 2016a, 17)

Tämän hankkeen perusteella seuraavaa ryhmää varten tehtäviin hankintoihin menee noin 100 euroa ruokiin, materiaaleihin ja salapoliisitarvikkeisiin. Edullisuus selittyy pitkälti sillä, että lähes kaikki materiaalit ovat jo olemassa, vaikka luonnollisesti ajan kanssa uusia joutuu ostamaan ja varastoja täydentämään. Tähän hankkeeseen ostettiin Mäyrä käsinukke, joka on valmiina seuraavaa ryhmäkertaa varten kuten muutkin Pesäpuu Ry:n tuottamat materiaalit. Suurin kuluerä ryhmästä muodostuu ohjaajien palkkamenoista. Yleisesti ottaen ryhmätoiminnan nähdään kuitenkin olevan edullisempaa kuin yksilötyö, joten salapoliisiryhmän pitäminen jatkossakin näyttyy myös taloudellisesti kannattavana.

Menetelmän osioita voi käyttää myös yksilö- tai perhekohtaisessa työskentelyssä. Päivien ohjelmaan suunniteltujen tehtävien ja teemojen avulla voidaan vahvistaa esimerkiksi lapsen mielenkuvaa ja itsetuntoa, voidaan käsitellä huolia ja niistä kertomista, vahvistaa toiveita ja unelmia tai valmistautua neuvotteluun. Ryhmää ohjanneet työntekijät pystyvät kokemuksensa perusteella hyödyntämään osioita myös muussa työssä. Myös tästä syystä olisi hyvä, että ryhmää pidettäisiin vielä osittain uusilla ohjaajilla, jotta mahdollisimman moni saisi uutta lapsilähimmäistä näkökulmaa oman työnsä tekemiseen ja tarkasteluun.

Lopuksi haluan sanoa Pesäpuu ry:n kehittämä salapoliisimenetelmän idea ja toteutus on ihailtava kokonaisuus, joka osin muokattunakin toimi hyvin. Menetelmän avulla pienten lasten kanssa pystyy tutkimaan mitä moninaisempia palveluita, kun suunnitelman räätälöi lapsille ja tutkittavalle kohteelle sopivaksi. Menetelmä tuotti tietoa tutkittavista asioista ja ennen kaikkea tuotti iloa, onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia lapsille. Toiminnan onnistumisessa on ennen kaikkea kyse aikuisten asenteesta ja siitä miten lapset nähdään. Muidenkin organisaatioiden ja toimijoiden kannattaisi heittäytyä mukaan kokeilemaan menetelmää ja sukeltaa lasten maailmaan.

”Lapsen osallisuudessa ei ole kyse siitä, kuinka pienet lapset kykenevät olemaan osallisia, vaan ennemminkin siitä, onko meillä aikuisilla taitoa ja halua oikeasti kuunnella heitä. Olemmeko aidosti kiinnostuneita lasten ajatuksista vai onko todellinen motiivimme jokin muu? Lapset kyllä osaavat ja haluavat kertoa kokemuksistaan, mikäli aikuinen on niitä valmis kuulemaan.” (Paaso & Vario 2016, 10.)

Lähteet

- Aula, M. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa Nurmi, S & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Berg, K. Heino, T. Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Cossar, J. Brandon, M. Jordan, P. 2014. "You've got to trust her and she's got to trust you": children's views on participation in the child protection system. *Child and Family Social Work* 2014, 103-112.
- Ervasti, S & Tulensalo, H. 2006. Sosiaalityötä lapsen kanssa - kokemuksia lapsikeskeisen tilan- ja osallisuuden kehittämisestä. *Soccan ja Heikki Varis instituutin julkaisusarja 8/2006*. Yliopistopaino.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Francis, M & Lorenzo, R. 2002. Seven realms of children's participation. *Journal of environmental psychology* 22, 157-169.
- Hakalehto, S. 2016. Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa Hakalehto, S & Toivonen, V. (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Hansaprint.
- Hirsjärvi, S & Remes, P & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Järvinen, R. Lankinen, A. Taajamo, T. Veistilä, M. Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Korteniemi, P & Borg, P. 2008. Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä? *Stakes. Työpapereita 23/2008*. Helsinki 2008.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Nivala, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, I & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print.
- Närhi, K. Kokkonen, T. Matthies, A. 2014. Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus vol 22*. 227-244.
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä!: lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Paasio, P. 2014. Näyttöön perustuva sosiaalityön käytäntö. Järjestelmällinen katsaus vuosina 2010-2012 julkaistuista tutkimuksista. *Lisensiaattityö*. Jyväskylän yliopisto.
- Paaso, S & Vario, P. 2016a. Lapset lastensuojelua kehittämässä. Salapoliisitoiminnan opas aikuisille. Grano.

Paaso, S & Vario, P. 2016b. Salapoliisi Mäyrän käsikirja. Kariteam.

Palsanen, K. 2013. Yhteistutkiminen. Opas sosiaalityöhön. Soccan työpapereita.

Raunio, K. 2010. Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? Janus vol. 18. 387-395

Rantanen, T. & Toikko, T. 2006. Käytäntötutkimuksesta kansalaislähtöiseen kehittämiseen. Janus vol. 14 (4) 2006, 403-410.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet - opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere: Tammer-Paino.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. A new Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Right of the Child. Children & Society, 15, 107-117.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, I & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lasten-suojelutyössä. Tampere: Juvenes Print.

Toikko, T. Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue - johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa. Hansaprint.

Vilen, M. Seppänen, P. Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä - menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Nord Print Ab.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell.

Virtanen, P. 2007. Arviointi - Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima

Yleiskommentti nro 12. Lapsen oikeus tulla kuulluksi. 2009. YK:n lapsen oikeuksien komitea.

Sähköiset lähteet

Pukkio, S. 2015. Lapsen osallisuus ja kuuleminen. Lapsilähtöisyys rikosseuraamusalalla. Seminaari tallenne. Lastensuojelun keskusliitto. Katsottu 26.3.2017 <https://www.youtube.com/watch?v=mVigJlaZXQM>

Julkaisemattomat lähteet

Tehostetun perhetyön esite. Vantaan Kaupunki.

Tukiyksikön tavoitteet ja toimintasuunnitelma 2016.

Kuviot

Kuvio 1: Prosessi	25
Kuvio 2: Salapoliisipassi.....	35
Kuvio 3: Perhetyöntekijä	36
Kuvio 4: Perhetyöntekijä	36
Kuvio 5: Kehulaatikot	37
Kuvio 6: Määrä merirosvona.....	37
Kuvio 7: Ryhmäkuva	38

Liitteet

Liite 1: Infokirje ja huoltajan suostumus lapsen osallistumiseen Salapoliisiryhmään 57

Liite 1: Infokirje ja huoltajan suostumus lapsen osallistumiseen Salapoliisiryhmään

Hyvä huoltaja!

Teen Sosionomi YAMK opintoihini liittyen opinnäytetyön pienten lasten osallisuudesta Vantaan tehostetussa perhetyössä. Menetelmänä käytetään Pesäpuu Ry:ssä kehitettyä Salapoliisi menetelmää, jonka muokkaan ryhmän käyttöön soveltuvaksi. Tämän jälkeen pilotoimme menetelmää ja lopuksi arvioin muokattua menetelmää. Salapoliisi menetelmän tavoitteena on vahvistaa pienten lasten osallisuutta tehostetussa perhetyössä ja kehittämistyössä, saada ymmärrystä lasten näkemyksistä ja kehittää työkäytäntöjä lapsiystävällisemmiksi.

Salapoliisimenetelmä on lapsiystävällinen, eettisesti mietitty ja lasta vahvistava. Johtavana salapoliisina tutkimuksissa toimii käsinukke Mäyrä, jolla on monia kysymyksiä tehostettuun perhetyöhön, hyvään auttamiseen ja haaveisiin ja toiveisiin liittyen. Lapset eivät suoraan tarkastele omia kokemuksiaan, vaan hyödyntävät niitä auttaessaan Mäyrää tutkimaan eri teemoja. Tapaamisissa teemoja käsitellään lapsille sopivin menetelmin, kuten leikin ja toiminnallisten tuokioiden avulla.

Ryhmää pidetään syyskauden 2017 aikana kahtena päivänä 6 tuntia kerrallaan. Päivät ovat viikonloppupäiviä. Tämä aika koostuu monenlaisesta mukavasta yhteisestä tekemisestä ja lapsille tarjotaan sekä ruoka, että välipala. Tarkemmat päivät ja kellonajat ilmoitetaan myöhemmin. Salapoliisiryhmä kokoontuu Tehostetun perhetyön lännen toimistolla osoitteessa Leiritie 6.

Ryhmän lopuksi raportoin menetelmän muokkaamista, pilotointia lapsi ryhmän kanssa sekä arvioin muokattua menetelmää, joka on minun opinnäytetyöni. Ketään ryhmään osallistunutta yksittäistä lasta ei voi tunnistaa raportista. Lasten yksityisyys ja anonymiteetti prosessissa ja kirjallisessa raportissa taataan.

Salapoliisiryhmään osallistumista ei kirjata lapsen asiakastietoihin, vaan tuotokset käytetään työn kehittämiseen yleisemmällä tasolla.

Olisi hienoa, jos antaisit lapsellesi luvan osallistua Salapoliisi ryhmään, ja auttaa meitä kehittämään tehostettua perhetyötä ja saamaan pienten lasten näkökulmaa esille! Mahdollinen osallistuminen tai osallistumattomuus ei vaikuta perheenne palvelujen saantiin.

Jos haluat kysyä lisää, voit olla yhteydessä minuun!

Ystävällisin terveisin: Anne-Mari Keränen, puhelinnumero, sosiaaliohjaaja, tehostettu perhetyö

Annan huollettavalleni _____ luvan osallistua salapoliisi ryhmään syyskaudella 2017.

Vantaalla _____ .2017 _____ allekirjoitus

_____ nimenselvennys